

บทที่ 2

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนารูปแบบการแสดงชุดแล้ ได้ให้หนังสือกิจกรรม ย่อเมื่อเกี่ยวข้องกับองค์ความรู้และปรัชญาด้านความงามหรือสุนทรียศาสตร์ นอกจากนี้การแสดงยังสะท้อนให้เห็นทักษะความสามารถของคณาจารย์และนักศึกษาคณะศิลปกรรมศาสตร์ ซึ่งทุกภูมิและข้อมูลต่างๆ ที่นำเสนอเป็นกรอบพื้นฐานในการศึกษา วิเคราะห์และแปลความหมายจากสุนทรียศาสตร์ แล้วยังประกอบด้วย ความคิดสร้างสรรค์ เชิงพัฒนาการ การบูรณาการความรู้ องค์ประกอบของการแสดงเพื่อนำไปสู่การประยุกต์ใช้กับการเรียนการสอนวิชาสุนทรียภาพของชีวิต

ความหมายและความสำคัญของสุนทรียศาสตร์

สุนทรียศาสตร์ เป็นวิชาที่ศึกษาเกี่ยวข้องกับความงาม ซึ่งเกิดขึ้นโดยธรรมชาติและเกิดขึ้นโดยมนุษย์ โดยเฉพาะการสร้างสรรค์ผลงานศิลปกรรม ดังจะได้เสนอความหมายและความสำคัญของสุนทรียศาสตร์ ดังนี้

1. ความหมายของสุนทรียศาสตร์

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ได้กล่าวถึงความหมายของสุนทรียศาสตร์ไว้ดังนี้ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2542)

- 1.1 สุนทร หมายถึง ความงาม ดี ไพเราะ เช่น วรรณคดีเป็นสิ่งสุนทร
- 1.2 สุนทรีย สุนทรียะ เกี่ยวกับความนิยม ความงาม
- 1.3 สุนทรียภาพ ความงามในธรรมชาติหรืองานศิลปะ ที่แต่ละบุคคลสามารถเข้าใจและรู้สึกได้
- 1.4 สุนทรียศาสตร์ ปรัชญาสาขาหนึ่งว่าด้วยความงาม และสิ่งที่งามในธรรมชาติหรือศิลปะ

2. ความสำคัญของสุนทรียศาสตร์

สุนทรียศาสตร์ นับเป็นศาสตร์ที่มีส่วนสำคัญต่อการพัฒนาการทางอารยธรรม โดยผ่านกิจกรรมการแสดงทางศิลปกรรม ทำให้เกิดประสบการณ์ทางการรับรู้ แสดงออกด้วยความประณีต สวยงาม เป็นกระบวนการสร้างสรรค์ ที่มีการคิดคำนึง จัดระเบียบและองค์ประกอบต่าง ๆ ทำให้เกิดความชื่นชมยินดี ดังจะได้ยกตัวอย่างข้อเทียน และทัศนะของบุคคลต่าง ๆ ดังนี้

2.1 ไฟฏูรย์ พัฒน์ยิ่ง ให้กับ ก่อ ล่าวถึง สุนทรียศาสตร์ว่า เป็นสาขาย่อยของปรัชญาบริสุทธิ์ สาขาอักษมวิทยา (Axiology) หรือทฤษฎีคุณค่า ซึ่งประกอบด้วยสาขาวิชาที่เกี่ยวกับคุณค่า ตามประการคือ (ไฟฏูรย์, 2541)

2.1.1 จริยศาสตร์ คือ คุณค่าของความดี

2.1.2 บรรณาศาสตร์หรือบรรกวิทยา คือ คุณค่าของเหตุผล

2.1.3 สุนทรียศาสตร์ คือ คุณค่าของความงาม

ไฟฏูรย์ ยังได้กล่าวถึงปรัชญาประยุกต์ ว่าเป็นวิธีการนำปรัชญาไปใช้กับศาสตร์ต่าง ๆ เช่น นำไปใช้กับการเมืองที่เป็นปรัชญาการเมือง นำไปใช้กับศิลปะที่เป็นปรัชญาศิลปะ เป็นต้น

สาระสำคัญของการนำสุนทรียศาสตร์ไปประยุกต์ใช้ตามที่กล่าวข้างต้น โดยพิจารณาว่า สุนทรียศาสตร์คือ คุณค่าของความงามเมื่อนำไปประยุกต์ใช้กับการดำรงชีวิต จึงเรียกว่าเป็น “สุนทรียภาพของชีวิต” อันเป็นวิชาการศึกษาทั่วไปที่มุ่งให้ผู้เรียนได้มีความรู้ ประสบการณ์ สามารถนำศาสตร์ทางศิลปกรรม ดนตรี นาฏศิลป์และการแสดงไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต

2.2 โทมัส มันโน (Thomas Munro) กล่าวถึง ความสำคัญของสุนทรียศาสตร์ว่า เป็น ตัวหนึ่งของวิชาการศึกษาทั่วไป (Munro, 1956) เขายังให้ศึกษาว่า สุนทรียศาสตร์ เกี่ยวข้องกับ การรับรู้ความซาบซึ้งในศิลปะและความงามของวัตถุ อันเป็นประสบการณ์ที่แตกต่างไปจาก การสร้างสรรค์ศิลปะ เช่น การออกแบบ การแสดงดนตรี การละคร เป็นต้น สุนทรียะในวิชา การศึกษาทั่วไป จึงเป็นเรื่องทางการรับรู้ การใช้ประโยชน์ การได้รับความเพลิดเพลิน และ การวิพากษ์วิจารณ์ต่อผลงานศิลปะมากกว่าการสร้างสรรค์ การผลิต หรือการแสดง

แม้ว่าประสบการณ์ทางสุนทรียะไม่จำเป็นต้องได้รับจากศิลปะเสมอไป แต่กล่าวได้ว่า ศิลปะเป็นแหล่งสร้างประสบการณ์อันสำคัญยิ่ง เพราะศิลปะ ได้สร้างความสนุกสนาน เพลิดเพลิน จินตนาการ ให้แก่ผู้ชม เมื่อพิจารณาทัศนะของมันโน ตามที่กล่าวข้างต้นพอที่จะจำแนกได้เป็น 2 ประเด็น ดังนี้

2.2.1 สุนทรียภาพเชิงความคิด หมายถึง ประสบการณ์ที่ได้รับในฐานะผู้ชื่นชม ได้รับความสนุกสนาน พึงพอใจ ซึ่งการเข้าใจถึงประสบการณ์ดังกล่าวจำเป็นต้องได้รับคำแนะนำ การอภิปราย และการวิพากษ์วิจารณ์ ดังที่เกิดขึ้นในชั้นเรียน รายวิชาสุนทรียภาพของชีวิต

2.2.2 สุนทรียภาพเชิงพฤติกรรม หมายถึง ประสบการณ์อันเกิดจากการสร้างสรรค์ ศิลปะ เช่น การวาดภาพการออกแบบ การเล่นดนตรี การแสดง เป็นต้น อันเป็นประสบการณ์ ด้านความรู้และทักษะที่เกิดขึ้นต่อผู้ปฏิบัติวิชาชีพศิลปกรรม เช่น โครงการจัดการแสดงแล้วยโหนศิลปกรรม โดยอาจารย์และนักศึกษาคณะศิลปกรรมศาสตร์

2.3 วิกเตอร์ โลเวนเฟลด์ (Viktor Lowenfeld) และดับเบิลยู แอลเมเบิร์ต บริเทน (Lowenfeld and Britain, 1975) ในผลงานหนังสือชื่อ “การสร้างสรรค์และการเริ่มต้นของงานทางจิตใจ” (Creative and Mental Growth) กล่าวถึง ความสำคัญของกิจกรรมทางศิลปะในฐานะ สร้างความสุขและเพ่งพอใจเป็นการส่วนตัวต่อผู้ปฏิบัติ อันนำมาซึ่งพัฒนาการสร้างสรรค์และ จิตใจ โลเวนเฟลด์และแอลเมเบิร์ต บริเทน กล่าวถึงกิจกรรมต่าง ๆ ได้เกิดขึ้นในชั้นเรียนหรือ นอกชั้นเรียน นับตั้งแต่ชั้นอนุบาลจนถึงชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ซึ่งกิจกรรมทางศิลปะย่อมสะท้อน ให้เห็นพัฒนาการด้านต่าง ๆ ดังที่กล่าวมา

เมื่อพิจารณา กิจกรรมในระดับอุดมศึกษา ซึ่งจัดโดยนักศึกษาคณะศิลปกรรมศาสตร์ จึง นับว่าอยู่ในระดับมีพัฒนาการเริ่มต้นของงานในชั้นสูง โดยเฉพาะด้านความงามและการสร้างสรรค์ที่ แสดงออกในการแสดงแล้วย่ำ จัดแสดงคล้องกับพัฒนาการของนักศึกษา ลุ่มผู้ชุมการแสดงซึ่งอยู่ ในระดับเดียวกัน แต่ต่างกันในแขนงความสามารถด้านทักษะวิชาชีพ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าทั้งผู้แสดง และผู้ชุมย่อมมีพัฒนาการด้านการรับรู้ความงามอันสามารถเข้าใจได้สอดคล้องกัน

2.4 สุมนมาลย์ นิ่มเนติพันธ์ ได้เรียนเรียงทัศนะเกี่ยวกับนาฏศิลป์และคนตระหง่าน ไทย ดังนี้ (สุมนมาลย์ นิ่มเนติพันธ์, 2537)

สมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงอธิษฐาน ศิลปะด้านนาฏศิลป์และคนตระหง่าน ไว้ว่า เป็นศิลปะคู่บ้านคู่เมือง “อันประเพณีการฟ้อนรำ จะเป็นแต่สำหรับฝีกหัดพวกที่ประกอบการทำ เลี้ยงชีพด้วยรำเต้น เช่น โภนละครเท่านั้น นามว่าได้ แต่เดิมมาย้อมเป็นประเพณีสำหรับบุคคลทุกชั้น บรรดาศักดิ์ และมีที่ใช้ไปจนถึงการยุทธ์และการพิธีต่าง ๆ ดังเช่นในตarmacศาสตร์ แม้พระเจ้า แผ่นดินก็ต้องการฝึกหัด มีตัวอย่างมากในรัชกาลที่ 5 ทรงศึกษาวิชาศาสตร์ต่อสมเด็จพระเจ้า บรมวงศ์เธอ กรมพระยาบำราบปรปักษ์ ได้ทรงหัดฟ้อนรำพระแสงของบุคคลชั้นพระที่นั่งเป็น พุทธบูชา เมื่อครั้งเสด็จพระพุทธบาทตามโบราณราชประเพณี เมื่อปีวอก พ.ศ. 2415”

จากการเรียนเรียงของสุมนมาลย์ นิ่มเนติพันธ์ ที่กล่าวถึงอธิษฐานที่สมเด็จฯ กรมพระยา ดำรงราชานุภาพทรงให้ไว้ทำให้ทราบว่าสังคมไทยให้ความสำคัญกับนาฏศิลป์และคนตระหง่าน มีอยู่คู่ กับสังคมไทยมาช้านาน ประชาชนทุกชนชั้น ใช้เป็นกิจกรรมสำคัญ ส่วนหนึ่งของการดำเนินชีวิต ให้ ความสุขความเพลิดเพลิน และประกอบพิธีกรรมเพื่อสร้างมงคลต่อชีวิต ซึ่งกิจกรรมนาฏศิลป์และ คนตระหง่าน ไทยได้รับการพัฒนาปรับปรุงเปลี่ยนแปลงสืบทอดมาถึงปัจจุบัน

ฐานศาสตร์ทางการเห็น

ฐานศาสตร์ทางการเงิน มีความเกี่ยวข้องกับองค์ความรู้ทางการเงิน หรือเรียกว่า “ทัศนศิลป์”

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ได้ให้ความหมายดังนี้

ทัศน์ ทัศน์ ทัศนะ ทัศนา ความเห็น การเห็น เครื่องรู้เห็น ลิ่งที่เห็น การแสดงทรรศนะ ทัศนศิลป์ ศิลปกรรมประเพณี ซึ่งแสดงออกด้วยลักษณะที่เป็นรูปภาพหรือรูปทรง รับรู้ได้

ทัศนศิลป์ นับว่ามีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ในสังคม นับตั้งแต่ยุคโบราณมาจนถึงปัจจุบัน ด้วยพัฒนาการอันยาวนาน ได้ทำให้ทัศนศิลป์แต่ละประเภทเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย โดยเฉพาะการสะท้อนภาพเหตุการณ์ในสังคม รวมถึงกระบวนการนำเสนอด้วยสื่อวัสดุต่างๆ เพื่อให้เห็นความสำคัญของทัศนศิลป์ จึงออกถ่วงแต่ละประเภทตามลำดับดังนี้

จิตรกรรม

จิตกรรม หมายถึง ผลงานที่แสดงออกโดยการวาดภาพระบายสีด้วยอุปกรณ์ เช่น ดินสอ แปรง พู่กัน ลงบนวัสดุ เช่น กระดาษ ผ้า ไม้ ผนังปูน เป็นต้น ผู้สร้างผลงานคือ ช่างเขียนหรือจิตรกร การเขียนภาพระบายสีจะทำบนพื้นที่ 2 มิติ คือ ความกว้างและความยาว ผลงานการวาด จัดองค์ประกอบบนหน้าหันการแสดงงาน ทำให้แลเห็นเป็นความลึก อันเป็นมิติที่ 3 เมื่อนักบินที่ผู้ชมมองเห็น ได้ เช่น ระยะใกล้ ไกล ตามที่ปรากฏในทศนิยภาพ สิ่งแวดล้อมรอบ ๆ ตัวได้มีการแบ่งจิตรกรรม หรือภาพเขียน ออกเป็นประเภทต่าง ๆ ดังนี้

1. ภาพคน (figure) แสดงรูปร่างคนในลักษณะเห็นเต็มตัวในท่าอื่น หรือกระทำกิจกรรม มีสัดส่วนสวยงามถูกต้อง หากเป็นภาพหลวบเปลือยในภาษาอังกฤษเรียกว่า “นู้ด” (nude)

2. ภาพคนครึ่งตัว (portrait) เป็นการเขียนภาพคน ตั้งแต่ระดับศีรษะถึงเอว หรือเต็มตัว มีจุดประสงค์เพื่อให้เหมือนกับบุคคลผู้เป็นแบบ เรียกว่า “ภาพคนเหมือน” นับเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาทางประวัติศาสตร์ในยุคที่ยังไม่มีกล้องถ่ายรูปเพื่อการบันทึกเหตุการณ์ข้อมูลต่าง ๆ

3. ก้าพทิวทัศน์ เป็นภาพวาระร้ายสีเกี่ยวกับภูมิป্রะเทศแสดงความงามของธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม แบ่งได้เป็น 3 ประเภท คือ

3.1.1 ภาพทิวทัศน์บก (landscape) มีเนื้อหาเกี่ยวกับภูมิประเทศทางบก เช่น ต้นไม้ ทุ่งนา ภูเขา ลำธาร น้ำตก เป็นต้น

3.1.2 ภาพทิวทัศน์ทะเล (seascape) มีเนื้อหาเกี่ยวกับห้องทะเล ห้องฟ้า ชายฝั่ง อาจมีองค์ประกอบอื่น ๆ เป็นจุดสนใจ เช่น เรือ ผูงนก ผูงปลา เป็นต้น

3.1.3 ภาพทิวทัศน์สิ่งก่อสร้าง (architecture) มีเนื้อหาเกี่ยวกับอาคารบ้านเรือน แสงเงา บรรยากาศของสถานที่แวดล้อม ถนน สะพาน ผู้คนสัญจร เป็นต้น ภาพทิวทัศน์ทั้ง 3 ประเภทมักใช้เป็นส่วนประกอบของการแสดง อันมีลักษณะสัมพันธ์กับเนื้อหาและนักแสดง

4. ภาพสัตว์ (animal) เป็นภาพวัสดุรายสีเกี่ยวกับสัตว์ประเภทต่าง ๆ ความงามของรูปร่าง กิริยา ท่าทางการเคลื่อนไหว ภาพสัตว์ที่ปรากฏในงานศิลปกรรมมักเป็นสัตว์เลี้ยงที่ใกล้ชิดมนุษย์ เช่น ม้า สุนัข ช้าง วัว ควาย ส่วนภาพสัตว์ป่าชนิดอื่นมักจะเป็นภาพวัสดุประกอบเนื้อหาที่เกี่ยวกับธรรมชาติศึกษาและสัตวศาสตร์

5. ภาพประกอบเรื่อง (illustration) เป็นภาพวัสดุรายสีเพื่อให้สอดคล้องกับเนื้อเรื่องต่าง ๆ เช่น ภาพประกอบ วรรณกรรม นวนิยาย เรื่องสั้น โฆษณา การประชาสัมพันธ์ในสื่อสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ

6. ภาพหุ่นนิ่ง (still – life) เป็นภาพวัสดุรายสีวัตถุสิ่งของ พืชผัก ผลไม้ ดอกไม้ ect กัน เป็นต้น แสดงความงามของการจัดวาง การตกกระทนของแสงเงา ภาพหุ่นนิ่งเป็นที่นิยมต่อ การปฏิบัติของศิลปินอาชีพ รวมทั้งนักวาดสมัยเด่น

จากภาพจิตรกรรมหรือภาพวัสดุประเภทต่าง ๆ ดังที่กล่าวมา ภาพทิวทัศน์จัดเป็นภาพที่มีบทบาทสำคัญต่อการแสดงและได้รับความนิยมมาก โดยใช้เป็นภาพประกอบติดอยู่ด้านหลังของเวที มีความสัมพันธ์กับเนื้อหาและการแสดง

ประติมกรรม

ประติมกรรม หมายถึง การปั้น การหล่อ การแกะสลักด้วยวัสดุอันเหมาะสม สามารถเปลี่ยนแปลงรูปทรงตามที่ต้องการ มีลักษณะ 3 มิติ ความหมายของประติมกรรม หมายถึง รูปปั้น แกะสลัก โดยทั่วไป ส่วน “ปฏิมากรรม” หมายถึง พุทธปฏิมาอันเป็นรูปเคารพ แทนองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เช่น พระพุทธรูปตามวัดต่าง ๆ ประติมกรรมแบ่งออกเป็น 3 ลักษณะได้แก่

1. ประติมกรรมนูนต่ำ (bas relief) ลักษณะตัวภาพนูนสูงกว่าส่วนที่เป็นพื้นไม่มาก มองเห็นได้เพียงด้านหน้าด้านเดียว ตัวอย่างเช่น รูปพระบรมฉายาลักษณ์ บนเครื่องญบทา เหรียญ พระพุทธรูป หรือภาพปั้นนูนต่ำประดับตกแต่งสถาปัตยกรรม ระเบียงวัด

2. ประติมกรรมนูนสูง (high relief) ลักษณะตัวภาพสูงจากพื้นมากกว่าแบบนูนต่ำ เช่น ภาพปั้นที่ฐานอนุสาวรีย์พระชีปไตย และหุ่นเชิดต่าง ๆ ประติมกรรมลักษณะนี้ต้องใช้มือความประณีตแสดงรายละเอียดเป็นพิเศษ เมื่อ พ.ศ. 2475 ประติมกรรมลักษณะนี้ต้องใช้มือความประณีตแสดงรายละเอียดเป็นพิเศษ

3. ประติมกรรมลอยตัว (round relief) ลักษณะรูปทรงลอยตัวของเห็นทุกด้าน เช่น พระบรมรูปทรงม้า รัชกาลที่ 5 พระราชนูสาวรีย์รัชกาลต่าง ๆ และรูปพระปฏิมาตามวัด ประติมกรรมลอยตัวมักจะเป็นผลงานขนาดใหญ่ มีกระบวนการซับซ้อนกว่า 2 แบบ ดังที่กล่าวมา

จากการแสดงแล้วย่า ที่ผ่านมาวิธีการทางประดิษฐกรรมได้นำมาใช้ลักษณะการแกะพื้นผิว เช่น แผ่นโฟมจำลองแบบรูปทรง รูปทรง ประกอบจากการแสดง

สถาปัตยกรรม

ผลงานทศนศิลป์ที่มีขนาดใหญ่ เช่น การก่อสร้างที่อยู่อาศัย ประกอบกิจกรรมต่าง ๆ สถาปัตยกรรมเป็นแหล่งรวมของจิตกรรม และประติมากรรม นำมายกแต่งเสริมความงามและประโยชน์ใช้สอย เลือ กอนซูชีเยร์ เปรียบเทียบว่า สถาปัตยกรรมคือ ประติมกรรมขนาดใหญ่ที่ผู้คนเข้าไปอยู่อาศัย ขณะเดียวกันเขายังมีทศนศิลป์เปิดกว้าง โดยกล่าวว่า “ทุกอย่างคือ สถาปัตยกรรม” อันหมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างในโลกล้วนมีโครงสร้างแบบแผนประกอบขึ้นเป็นตัวตนด้วยกันทั้งสิ้น

สถาปัตยกรรมแบ่งออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ

1. สถาปัตยกรรมปิด เป็นสิ่งก่อสร้างที่สามารถเข้าไปอยู่อาศัย เช่น อาคารบ้านเรือน โรงเรน โรงเรียน เป็นต้น

2. สถาปัตยกรรมปิด เป็นสิ่งก่อสร้างสะท้อนความเชื่อในศาสนา ลัทธิต่าง ๆ หรือเป็นเครื่องแสดงเกียรติยศ เช่น สุสาน อนุสาวรีย์ สุสาน เจดีย์

ในการแสดงแล้วย่า มีการจัดทำจากอันประกอบด้วยโครงสร้าง การประดับตกแต่งด้วยภาพประดับ และวัสดุต่าง ๆ หากพิจารณาจากคากล่าวของ เลือ กอนซูชีเยร์ การจัดทำจากเวที การแสดงย่อมเป็นผลงานสถาปัตยกรรมอย่างหนึ่งเช่นกัน

ภาพพิมพ์

ภาพพิมพ์ (print making) หมายถึง ผลงานที่ได้จากการพิมพ์จากแม่พิมพ์ เช่น แม่พิมพ์ไม้ แม่พิมพ์โลหะ แม่พิมพ์ตรäregenre ใหม แม่พิมพ์สามารถทำให้ได้ผลผลิตจำนวนมากในลักษณะนี้ ๆ กัน ภาพพิมพ์แต่ละประเภทแสดงออกทางความคิด ความงาม และอารมณ์เฉพาะตัว ของศิลปินแต่ละคน ได้เป็นอย่างดี สำหรับภาพพิมพ์ตรäregenre ใหม หรือเรียกว่า ภาพพิมพ์ซิลค์สกรีน (silk screen) นับเป็นวิธีการพิมพ์ที่ใช้กันมากในวงการค้าอุตสาหกรรม เนื่องจากสามารถพิมพ์ได้โดยสะดวกในวัสดุต่าง ๆ เช่น ผ้า กระดาษ พลาสติก เป็นต้น

สื่อผสม

สื่อผสม (mixd media) หมายถึง ผลงานที่สร้างสรรค์ด้วยวัสดุหลายประเภทเข้าด้วยกัน เช่น ผ้า ไม้ โลหะ ฯลฯ ศิลปินมักจะใช้วิธีการวาด ระบายสี ผสมผสานลงในตัวผลงานยุคปัจจุบัน มี

ศิลปินนิยมทำงานสื่อผสมเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากมีวัสดุหลากหลายให้เลือกใช้ อันเนื่องจาก การประดิษฐ์คิดค้นเพื่อตอบสนองความต้องการทางอุตสาหกรรมและการบริโภค

ในภาคประกอบการแสดง เช่น แล็อดิจิทัล มีการนำวัสดุหลากหลายมาผสมผสานกัน เช่น ไม่ว่า แผ่นโฟม ผ้า พลาสติก เป็นต้น เพื่อให้เป็นสิ่งแวดล้อมอันสอดคล้องกับการแสดง สื่อผสมที่ปรากฏ อาจประดับตกแต่งอยู่กับที่บนเวทีบ้าง อาจขยายเคลื่อนย้ายตามจุดประสงค์ ทั้งนี้สื่อผสมตาม ความหมายที่เกิดขึ้นบนเวทีการแสดง ย้อมรวมถึง แสง เสียง อันเป็นสื่อที่ไม่สามารถจับต้องได้ อย่างไรก็ตาม “สื่อผสม” มีความหมายเกี่ยวข้องกับงานศิลปกรรมที่ศิลปินติดตั้งแสดงในหอศิลปะ (gallery) โดยเน้นการผสมผสานด้วยวัสดุ วิธีการ อันแตกต่างจากการแสดงบนเวที ซึ่งนักแสดงมี บทบาทสำคัญ

ฐานศาสตร์ทางการได้ยิน หรือศาสตร์แห่งเสียง

คนตระในยุคแรกเริ่ม สันนิษฐานว่าเกิดขึ้นตามธรรมชาติ อันเกี่ยวข้องกับสัญชาตญาณ การแสดงออกทางอารมณ์ของมนุษย์ เช่น โกรธ เกลียด รัก ขอบ ด้วยการแสดงออก เช่น การตอบเมื่อ กระทิบเท้า ต่อมามีการลังกetc เรียนรู้ จากการกระทบกันของวัตถุในธรรมชาติหรือเครื่องใช้ต่างๆ จึงนำเอารัตถุเหล่านี้มาสร้างเสียง เช่น ไม่กระทบกัน เป้าเข้าสัตว์ ด้วยการเรียบเรียงให้ ประกอบด้วยจังหวะจึงทำให้เกิดเป็นเสียงดนตรี ด้วยวิัฒนาการของการประดิษฐ์คิดกันทำให้ เกิดเครื่องดนตรี และอุปกรณ์อันหลากหลาย เช่น ที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน อันนำมาซึ่งเสียงอันไพเราะ ของดนตรี โดยมีผู้ให้ความหมายของดนตรี และทัศนะที่มีต่อดนตรีและความรู้ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ แพนกูมิโครงสร้างสาระดนตรี กระบวนการและตัวแทนของศิลปะดนตรี ดนตรีกับการฟัง ประเภท ของการฟัง ดังจะกล่าวต่อไปนี้

1. ความหมายของดนตรี

มีผู้เกี่ยวข้องกับการดนตรีทั้งในทางทฤษฎี และปฏิบัติ รวมทั้งผู้ที่มีใจรักและชื่นชม การแสดงดนตรีจำนวนมากที่สามารถอธิบายความหมายของดนตรีได้เป็นที่เข้าใจซาบซึ้ง แต่ในที่นี้ จะขอกล่าวถึงความหมายของดนตรีตามทัศนะต่อไปนี้

1.1 เฮนรี ดับเบิลยู ลองเฟลโล (Henry W. Longfellow) ให้ความหมายของ “ดนตรี” ว่า เป็นภาษาสากล เพราะสามารถสื่อภาษาทางอารมณ์ เช่น อ่อนหวาน โศกเศร้า สนุกสนาน รื้อกเหมิน จึง กล่าวไว้ว่า “ดนตรีสร้างความรู้สึกร่วมกันในมวลมนุษย์ทุกชาติทุกภาษา”

1.2 พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช เจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 ทรงให้ความหมายและทัศนะ เกี่ยวกับดนตรี โดยพระราชพิธีโคลงกลอน ดังนี้

ชนใดไม่มีคุณครูก้า
อีกไหร่ฟังคนตรีไม่เห็น เพราะ
ถืออุบายนุ่งร้ายชมังนัก
และความใจย้อมทำสกปรก
ไม่ควรใครไว้ใจในโลกนี้
ในสังคมเป็นคนชอบกลนัก
เขานั้นหมายคิดกบฏอับลักษณ์
มโนหนักเมื่อมัวเหมือนราตรี
รวมรกรกล่าวชนเช่นมนี่
เจ้าจงฟังคนตรีเด็ดชื่นใจ

พระราชนิพนธ์ดังกล่าว ทรงให้ความสำคัญแก่คุณตรีว่ามีความໄพเราะ สามารถเข้าถึงจิตใจของมนุษย์ทุกคน ยกเว้นแต่ผู้มีจิตใจผิดปกติเท่านั้น ไม่สามารถเข้าถึงคุณตรีได้

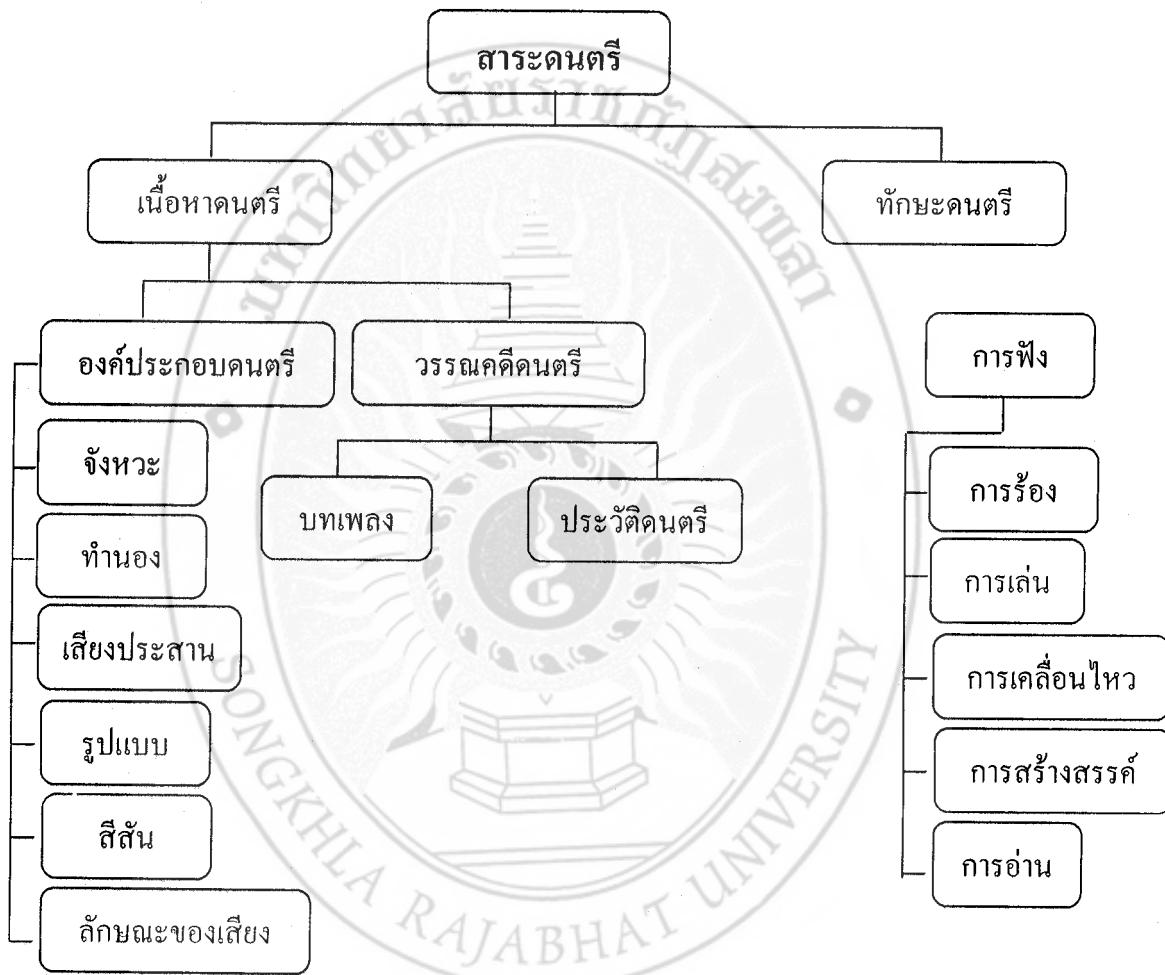
1.3 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ เมื่อครั้งที่สถาบันคุณตรีและศิลปะแห่งกรุงเวียนนา ทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายประกาศนียบัตรเกียรติคุณชั้นสูง ให้ทรงดำรงตำแหน่ง สมาชิกกิตติมศักดิ์ หมายเลข 23 เมื่อวันที่ 5 ตุลาคม พ.ศ. 2507 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำรัสตอบเป็นภาษาเยอรมัน มีเนื้อความบางส่วนเกี่ยวกับความสำคัญของคุณตรีดังนี้ “คุณตรีทุกชนิดเป็นศิลปะที่สำคัญอย่างหนึ่ง มนุษย์เกือบทั้งหมดชอบและรู้จักคุณตรีมาแต่เยาว์วัย ความรอบรู้คุณตรีอย่างกว้างขวาง ย้อมขึ้นกับเชาว์และความสามารถในการแสดงของแต่ละคน อาศัยเหตุนี้จึงกล่าวได้ว่าในระหว่างศิลปะนานาชนิด คุณตรีเป็นศิลปะที่แพร่หลายกว่าศิลปะอื่น ๆ และมีความสำคัญในด้านการศึกษาของประชาชนทุกประเทศด้วย”

1.4 พระบรมราชโองการของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (พระตำแหน่งจิตรลดา ร.โทฐาน พ.ศ. 2504) มีใจความดังนี้

วิชาคุณตรีไทย เป็นศิลปะที่สำคัญของชาติไทยเรา ได้รับเป็นมรดกโลกของมวลชาติ ชั่วคนแล้ว โดยครูอาจารย์ในสมัยก่อน ได้รับฝึกหัดไว้ แล้วถ่ายทอดให้แก่ศิษยานุศิษย์สืบต่อ กันมา ด้วยความทรงจำเป็นพื้น ด้วยเหตุนี้ แต่ละครู อาจารย์จึงต่างมีแนวทางศิลปะ ผิดแยกแตกต่างกันไป บ้าง บางเพลงแม้จะเป็นเพลงเดียวกัน แต่มักจะมีแตกต่างกันไปตามแบบของแต่ละครู จึงเห็นสมควรที่จะ ได้รวบรวมเพลงที่เป็นหลักไว้ให้สืบท่องสู่ และผันแปรไปจากหลักเดิม เพื่อเป็นแผนสำหรับการศึกษาวิชาคุณตรีไทยต่อไป

2. แผนภูมิโครงสร้างสาระคณตรี

จากพระราชบัญญัติฯ และพระราชบัญญัติฯ รวมทั้งทัศนะของผู้รู้ทางคณตรีดังกล่าว ข้างต้น ทำให้เห็นว่ามุขย์ทุกคนสามารถรับรู้ถึงความงาม ความไฟแรงของคณตรีได้และคณตรีคือ สาระวิชาแขนงหนึ่งทางศิลปะที่มีโครงสร้างเนื้อหาเฉพาะ โดยเป็นโสตศิลป์ (aural art) และศิลปการแสดง (performing art) ซึ่งสามารถแสดงเป็นแผนภูมิได้ดังนี้

แผนภูมิโครงสร้างสาระคณตรี
ที่มา (พระราชบัญญัติ สุทธิจิตต์, 2540, หน้า 10)

3. กระบวนการและตัวแทนของศิลปะดนตรี

ผลงานศิลปะเกิดจากแรงบันดาลใจของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ศิลปินได้กระทำผ่านสื่อวัสดุด้วยกระบวนการต่าง ๆ ในการสร้างสรรค์ดนตรีมีกระบวนการตัวแทนที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มหรือบุคคล และตัวแทนอันเป็นเครื่องกล ไก่ต่าง ๆ ซึ่งจะบอกถ่วงต่อไปนี้

3.1 ตัวแทนที่เป็นมนุษย์ แบ่งเป็น 3 กลุ่มด้วยกัน คือ คิตกิว (composer) ศิลปินหรือผู้แสดง (performer) ผู้ฟังหรือผู้รับ (listener or receiver) ดังจะกล่าวต่อไปนี้

3.1.1 คิตกิว เป็นผู้สร้างสรรค์บทเพลงต่าง ๆ โดยถ่ายทอดความรู้สึก จินตนาการ เป็นท่วงท่าของเพลง และดึงออกตามอารมณ์ที่ต้องการ เช่น อ่อนหวาน โสกเศร้า รื่นเริง คึกคัก คิตกิว ผู้สร้างผลงาน ได้ถ่ายเลือกย่อเนื้อความรู้สึกให้ผู้ฟังเกิดอารมณ์ร่วมกัน เช่น ความรักษาดิ ความรัก ความหวังเห็นในสถาบันต่าง ๆ หรือบางบทเพลง ได้นำไปประกอบการแสดงอันเกี่ยวกับวรรณคดี ศิลปวัฒนธรรมของชาติ ในการแสดงแล้วยัง มีผลงานบางส่วนได้เรียนรู้โดย อาจารย์ของสาขาวิชาศิลปะ คณะศิลปกรรมศาสตร์

3.1.2 ศิลปินหรือผู้แสดง หรือมักเรียกว่า นักดนตรี เป็นผู้ทำหน้าที่สื่อความหมาย บทเพลงของคิตกิว ด้วยการแสดงด้วยเครื่องดนตรีเพื่อให้ผู้ฟัง ได้ชื่นชมนักดนตรี นอกจากเชี่ยวชาญ ในเครื่องดนตรีแล้ว ยังจะต้องศึกษาเนื้อหา จุดมุ่งหมายของแต่ละเพลง ทั้งนี้เพื่อสะท้อนความรู้สึก ของคิตกิวให้ปรากฏ ได้อย่างมีชีวิตชีวา กลุ่มศิลปินหรือผู้แสดง ได้แก่ ผู้ปฏิบัติเครื่องดนตรี ผู้ขับร้อง เดี่ยว ผู้ขับร้องประสานเสียง ผู้อำนวยเพลงหรือวายกร ในการแสดงแล้วยัง อาจารย์ของสาขาวิชา ดนตรี ได้มีบทบาทกำกับการแสดงหรืออำนวยเพลง โดยมีนักศึกษาเป็นผู้ปฏิบัติเครื่องดนตรี

3.1.3 ผู้ฟัง นับว่าเป็นกลุ่มผู้บริโภคผลงานทางดนตรี โดยการรับเชิญ หรือเติม ก้าวใช้จ่ายเข้าฟัง เข้าชมการแสดง หรือซื้อผลผลิตจากการบันทึกทุกชีวิตดนตรี ประวัติ และผลงาน ของคิตกิว เพื่อทำให้เกิดความเข้าใจและซาบซึ้งในผลงานเพลงนั้น ๆ ในการแสดงแล้วยัง มี นักศึกษาจำนวนมากที่ลงเรียนในรายวิชาสูตรทริบภาพของชีวิต นักศึกษาเหล่านี้คือ ผู้ฟังที่ได้รับ ความรู้พื้นฐานจากผู้สอนในฐานศาสตร์ดังกล่าว ดังนั้นการ ได้ชื่นชมการแสดงแล้วยัง จึงนับว่าเป็น กิจกรรมเสริมความเข้าใจ และเกิดประสบการณ์สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของรายวิชา

3.2 ตัวแทนที่เป็นเครื่องกล ไก หมายถึง สื่อกลางในการถ่ายทอดเตือนดนตรี ได้แก่ วิทยุ โทรทัศน์ แผ่นชีดี วีซีดี ภาพยนตร์ วีดีทัศน์ คอมพิวเตอร์ เป็นต้น ตัวแทนหรือสื่อกลางเหล่านี้ เป็นส่วนหนึ่งของการสอนในรายวิชาสูตรทริบภาพของชีวิต ช่วยสร้างความเข้าใจอันเป็นพื้นฐาน ก่อน ได้เข้าชมการแสดงแล้วยัง หรืออาจใช้เป็นสื่อเพื่อช่วยในการแสดงย้อนหลังประกอบการอภิปราย และแสดงความคิดเห็นในชั้นเรียน

4. คนตระกับการฟัง

คนตระกับได้เข้ามายึดบทบาทต่อชีวิตประจำวัน มีผลต่อการสร้างความสุข ความผ่อนคลาย อันทำให้เกิดผลดีต่อระบบการทำงานของร่างกาย เช่น การหมุนเวียนโลหิต การหายใจ การย่อยอาหาร ประสาทการรับรู้ นอกจากนั้นคนตระกับเป็นองค์ประกอบสำคัญของกิจกรรมอื่น ๆ เช่น การประกอบพิธีการ การจัดการแสดงกีฬานิทรรศการ สร้างความสุข ความรู้ และความสามัคคีต่อบุคคล และหน่วยคณะ คนตระกับในยุคปัจจุบันสามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ ได้ดังนี้

4.1 คนตระกับรับคนทั่วไป มีท่วงทำนองอันเป็นที่คุ้นเคยของคนทั่วไป แบ่งแยกออกเป็นประเภทรวมทั้งกลุ่มผู้นิยม เช่น เพลงปีอุบ เพลงลูกทุ่ง เพลงโพล์ก เพลงร็อก ดิสโก้ กล่าวไว้ว่าร้อยละ 80 – 90 ของเพลงที่มีอยู่ในปัจจุบัน จัดอยู่ในกลุ่มดังที่กล่าวมา

4.2 คนตระกับประณีต อันเป็นผลงานของนักประพันธ์เพลง แสดงแนวคิด จินตนาการของผู้ประพันธ์ได้อย่างไพเราะหรือสะเทือนอารมณ์ นอกจากนั้นยังเป็นการแสดงออกทางทักษะการเล่นเครื่องดนตรีแต่ละชนิดภายใต้การทำกับดูแลของผู้ควบคุม เช่น วงซิมโฟนี อย่างไรก็ตาม คนตระกับประณีต จำเป็นที่คนทั่วไปจะต้องศึกษาให้เข้าใจในองค์ประกอบของคนตระกับนี้ ทำให้เกิดความซาบซึ้ง สนิตลิตามรับฟังเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตเช่นเดียวกัน

5. ประเภทของการฟัง

คนตระกับเป็นผลงานสร้างสรรค์ มีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างความบันเทิง ความบันเทิง จ包包่องใจ แต่คนตระกับอาจนำมาซึ่งความเดือดร้อน หากนำมาใช้ไม่ถูกกาลเทศะ เสียงคนตระกับมีกล่าวอย่างหนึ่ง การศึกษาทำความเข้าใจในเรื่องคนตระกับ เป็นเรื่องที่ต้องส่งเสริมให้แก่สมาชิกในสังคม โดยเฉพาะการฟังเป็นปัจจัยพื้นฐาน สามารถแบ่งออกได้เป็น 4 ประเภท ดังนี้

5.1 การฟังโดยไม่ต้องใจ (passive listening) เช่น การได้ยินเสียงเพลงจากที่ได้ที่หนึ่ง หรือการฟังเพลงและประกอบกิจกรรมอื่น เช่น พูดคุย รับประทานอาหาร ยานหนังสือ

5.2 การฟังด้วยความสนใจฟัง (sensuous listening) เนื่องจากความไฟแรงของเสียงคนตระกับ นำมาซึ่งความซาบซึ้งตามสมควร แต่ยังไม่ถึงขั้นระดับสูง

5.3 การฟังอย่างมีอารมณ์ร่วม (emotional listening) ได้แก่ การที่ผู้ฟังตอบสนองความรู้สึกทางอารมณ์ที่ได้รับจากการฟังเพลง โดยมีได้ศึกษาสนใจต่อเนื้อหาของบทเพลงเท่าไหร่ก็

5.4 การฟังโดยการรับรู้ (perceptive listening) เป็นการตั้งใจฟังอย่างมีสมาธิ มีการศึกษาเนื้อหา โครงสร้างของบทเพลง ทำให้เกิดความเข้าใจในบทเพลงนำไปสู่ความซาบซึ้งได้บรรยายทางคนตระกับอย่างสมบูรณ์

ฐานค่าสตร์ทางการเคลื่อนไหว ศิลปะการแสดง

ศิลปะการแสดงเป็นสิ่งที่มีนุษย์สร้างขึ้น โดยคิดแปลงจากธรรมชาติให้ประณีตลงด้วย เพื่อให้เป็นที่นิยมยินดี บัดกรีความคิดและจิตใจให้ผ่องใส อันให้ก่อได้เกิดความสุขแก่มวลมนุษย์ โดยทั่วไปศิลปะการแสดงที่สร้างขึ้นโดยสำเร็จสมบูรณ์เกิดขึ้นด้วยทักษะ คือความประณีตชำนาญ ในกระบวนการปฏิบัติของศิลปินผู้สร้าง ศิลปะการแสดงที่มีการเคลื่อนไหวของสิ่งต่าง ๆ บนโลก ย่อมมี สาเหตุการเกิดและปรากฏเป็นผลตามมา ซึ่งมีทั้งทางบวกและลบ มนุษย์มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรง จึงมีการแสดงที่เลียนแบบธรรมชาติทั้งเจตนาและไม่เจตนา ดังจะได้กล่าวต่อไป

1. การเกิดของค่าสตร์ทางการเคลื่อนไหว ซึ่งแบ่งได้เป็น 3 ขั้นคือ

1.1 ขั้นที่หนึ่ง เมื่อมนุษย์เกิดความสุขเวทนาหรือทุกข์เวทนา ก็แสดงออกมากโดยไม่ เจตนา เช่น เด็กการเมื่อพอยกหัวระปรนเมื่อกระโดดโคลเด้น ถ้าไม่พอยกหัวร้องไห้กระทืบเท้ายิ่งเต็บโต ขึ้นเพียงไร คริยาที่แสดงออกมาก็ยิ่งมากนัยหลายอย่างและแตกต่างกันไปหลายอารมณ์ นับเป็น ขั้นต้นของการเกิดเป็นการแสดง

1.2 ขั้นที่สอง เมื่อมนุษย์รู้ความหมายของคริยาท่าทางมากขึ้น จึงใช้คริยาเหล่านั้นเป็น ภาษาสื่อ ความหมายให้ผู้อื่นได้รับรู้ความประสงค์โดยมีเจตนา เช่น เมื่อมีความเสน่หาก็แสดง ท่าทางหรือม้ายสายตา อารมณ์โกรธไม่พอใจ ก็ทำหน้าตาตามนึ่งทึ่ง กระทืบเท้า จึงเกิดแบบแผน ท่าทางที่แสดงอารมณ์ต่าง ๆ

1.3 ขั้นที่สาม เมื่อมนุษย์ผู้ใดสามารถเกิดความคิดสร้างสรรค์ มีเจตนาที่จะสร้างศิลปะ การแสดง โดยการเลียนแบบจากธรรมชาติของมนุษย์ สัตว์ และสิ่งที่เกิดเองตามธรรมชาติ โดย การเลือกเอาคริยาท่าทางต่าง ๆ ที่แสดงอารมณ์นั้น ๆ มาร้อยเรียงให้สอดคล้องและลงตัว จึงเกิดเป็น กระบวนการที่่อนรำของศิลปะการแสดงของไทย เรียกว่า นาฏศิลป์ บุคคลกลุ่มนี้จะได้รับการยกย่องให้ เป็นศิลปิน ซึ่งเป็นผู้สร้างสรรค์ผลงานการแสดง

2. กระบวนการสร้างงานศิลปะ

การสร้างสรรค์งานศิลปะ กระบวนการสร้างงานล้วนเป็นสิ่งที่คืองานทั้งสิ้น เริ่มต้นตั้งแต่ ตัวศิลปินซึ่งมีอารมณ์สุนทรีย์ มีจุดมุ่งหมายต่อการ สร้างสรรค์ที่สวยงามมีคุณค่าต่อศิลปะและ สังคม ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของสิ่งแวดล้อม สังคมได้ให้ความสนใจต่อเรื่องของความงามและ สิ่งสวยงาม ก็จะได้รับการยกย่องว่ามีความเจริญ มีวัฒนธรรมสูง หรือเป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว โดยจะกล่าวถึงขั้นตอนการสร้างงาน สรุปได้ดังนี้ (โกสุม สายใจ และคณะ, 2542)

2.1 ศิลปินผู้สร้างงาน นับเป็นสิ่งสำคัญที่สุด เพราะเป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างทั้งมวล สิ่งแวดล้อมรอบตัวของศิลปินจะเป็นตัวกระตุ้นให้อยากสร้างงาน

2.2 แรงบันดาลใจ ให้ความคิด ความส่วน เป็นความรู้สึกที่เป็นนามธรรม หรือรูปธรรม คลิปไปให้คิดสร้างสรรค์งานขึ้น แรงบันดาลใจมี 2 ลักษณะ คือ แรงบันดาลใจภายนอก เป็นแรงกระตุ้นจากสิ่งที่ได้รับจากสังคมและสิ่งแวดล้อม ส่วนแรงบันดาลใจภายในเป็นการฉุกคิดขึ้นมาเองในใจ อย่างค้นหารูปแบบความงามที่แตกต่างๆ ใหม่ๆ อยากรอดลอง อยากทำเพื่อแสดง才华รูปแบบ ความงามที่เหมาะสมกับสมัย และความต้องการของตนเอง

2.3 จินตนาการ เป็นขั้นตอนที่ต่อเนื่องจากแรงบันดาลใจ จินตนาการเป็นโลกภายใน ของศิลปิน จะประมวลขึ้นเป็นรูปแบบ เนื้อหาที่จะทำ ขั้นตอนที่สำคัญจะปรากฏเป็นภาพพจน์ ถ่ายทอดออกมานี้เป็นผลงานจริง จินตนาการจะเป็นเรื่องเฉพาะของแต่ละบุคคล ซึ่งถือว่าเป็นคุณสมบัติที่สำคัญยิ่งของศิลปิน

2.4 การลงมือสร้างงานของศิลปิน อาจแบ่งได้ 2 กลุ่ม ดังนี้คือ กลุ่มที่ 1 สร้างงานมีแบบแผน โดยถ่ายทอดจินตนาการเป็นภาพร่างก่อนลาย ฯ ภาพ ปรับแต่งได้ตามความต้องการ แล้วเลือกภาพที่เหมาะสมที่สุดมาเป็นแบบอย่างในการเขียน ส่วนกลุ่มที่ 2 สร้างงานโดยการลองผิดลองถูก จากวัสดุจริง มีการปรับแต่งในขณะทำ ผลงานมือสำเร็จจะได้จังหวะ มีชีวิตชีวา มีความสุขในขณะที่เขียน ศิลปินสมัยใหม่นิยมสร้างงานแบบนี้ เพราะทำหายความสามารถ ควรลงมือทำเป็นขั้นตอนที่ศิลปินจะทุ่มเทความรู้ความสามารถ ทักษะ ความชำนาญอย่างเต็มที่

2.5 ผลงานที่สำเร็จอาจจะเหมือนกับจินตนาการ ไว้หรือไม่ เป็นเรื่องของศิลปิน เพราะขณะเสนอผลงานต่อสาธารณะ บางครั้งอาจจะไม่พบตัวศิลปิน ไม่ทราบว่าได้แรงบันดาลใจมาจากอะไร เราเห็นผลงานที่สำเร็จแล้วเท่านั้น ความสัมพันธ์ระหว่างผลงานที่สำเร็จกับจินตนาการ ยังนีตัวแปรอื่น เช่น ข้อจำกัดของวัสดุ ยุปกรณ์ วิธีการสร้าง ฯลฯ ทำให้สำเร็จไม่ร้อยเปอร์เซ็นต์

2.6 การนำเสนอผลงานเข้าสู่สังคม เมื่อผลงานเสร็จแล้ว นักจะนำออกสู่สายตา ประชาชน โดยการขัด แสดงผลงานในโอกาสต่างๆ ทั้งแสดงเดี่ยวและกลุ่ม อันเป็นการนำเสนอสิ่งที่คืออกสู่สังคม ให้ได้สัมผัสกับความงามและหลากหลายตามความคิดหรือลักษณะเฉพาะของศิลปิน แต่ละคน เพื่อสนองรสนิยมในการรับรู้อันแตกต่างกันของผู้ชม

3. องค์ประกอบของการเคลื่อนไหวหรือการแสดง

องค์ประกอบของการเคลื่อนไหวหรือการแสดง แบ่งเป็น ชนบทนิยม ผู้แสดง ลีลาท่ารำ ดนตรี เครื่องแต่งกาย ซึ่งจะได้กล่าวโดยสรุปดังนี้

3.1 ชนบทนิยม หมายถึง สิ่งที่ได้ปฏิบัติสืบทอดกันมา ซึ่งประกอบด้วย

3.1.1 การใหม่โรง หมายถึง การบรรเทงคนตระกอนการแสดง ซึ่งถือว่าเป็นการบูชาครู รวมทั้งเป็นการประชาสัมพันธ์ให้เป็นที่ทราบกันทั่วไปว่าการแสดงจะเริ่มขึ้นแล้ว

3.1.2 การบูชาครู ก่อนการแสดง โดยมีศิรษะฤทธิ์ที่เรียกว่า “พ่อเก่า” เป็นสัญลักษณ์แทนครุเทพ ครูมนุษย์ แสดงให้เห็นถึงการมีคุณธรรมในวิชาชีพ

3.1.3 การแต่งหน้าเพื่อ การแสดงทุกชนิด ยกเว้นการแสดงโขน ตัวยักษ์ และลิง ซึ่งผู้แสดงสวมหัวโขน

3.1.4 คำประพันธ์ บทละครเป็นประเภทร้อยกรอง ซึ่งเรียกว่า กลอนบทละคร ส่วนโขนเพิ่มคำประพันธ์ประเภทกาพย์และร่าย

3.2 ผู้แสดงโขนละคร ประกอบด้วย พระ นาง ยักษ์ ลิง ซึ่งได้รับการฝึกหัดมาเป็นอย่างดี โดยผู้แสดงแต่ละประเภทจะมีลีลาท่าทางเฉพาะตัวที่แตกกันออกไป ดังนี้

3.2.1 ผู้แสดงตัวพระจะต้องมีบุคลิกที่ส่งงาม รูปร่างสูง โปร่ง แขนขาสามส่วน หน้าตามกาย มีช่วงคอที่ยาวพอประมาณ ให้ลื่น คิ้วคกพอสมควร จมูกโด่ง ปากเป็นรูปกระชับ ทุกส่วนของใบหน้ารับกัน ได้สัดส่วน

3.2.2 ผู้แสดงตัวนางรูปร่างบอบบางค่อนข้างอ่อนแءื้น มีความอ่อนช้อย นุ่มนวล ในหน้าขาวหรือกลมกลืน ได้ คิ้วคกพอประมาณ จมูกโด่ง ปากเป็นรูปกระชับ ช่วงลำคอยาวพอสมควร สัดส่วนสันทัดคน ต่ำกว่าตัวพระ

3.2.3 ผู้แสดงตัวยักษ์ เป็นผู้ที่มีรูปร่างสูงใหญ่ อกกว้าง ท่าทางแข็งแรง บุคลิก น่าเกรงขาม

3.2.4 ผู้แสดงตัวลิง เป็นผู้ที่มีรูปร่างป้อม เตี้ย ท่าทางคล่องแคล่ว บุคลิกซึ้งเล่นสนุกสนาน

3.3 ลีลาท่ารำของนาฏศิลป์ไทยหรือศาสตร์แห่งการเคลื่อนไหว จะเน้นความอ่อนช้อย งดงาม มีการใช้ส่วนต่าง ๆ ของร่างกายตั้งแต่ศีรษะจรดเท้า โดยมีนาฏยศพที่เป็นตัวกำหนดเพื่อ สะควรในการเรียกชื่อท่ารำ รวมทั้งการเคลื่อนไหวส่วนต่าง ๆ ทำให้ครุผู้ด้วยทอดและผู้ฝึกหัดมี ความเข้าใจตรงกัน ซึ่งจะได้กล่าวถึง “นาฏยศพ” คือ ศพที่ใช้ในวงการนาฏศิลป์ไทย ผู้ศึกษาหรือ ผู้ศูดถั่นนาฏยศพที่จะช่วยให้เข้าใจหรือรู้จักลีลาท่าทางที่ดี ได้เอง เพราะผู้ที่ร่างงานคือผู้ที่ร่ายรำ ทำท่าถูกหลักณะที่กำหนดไว้ตามนาฏยศพทั้นนั้น โดยการแสดงพื้อนรันนั้น ต้องเคลื่อนไหวร่างกาย ให้สอดคล้องกัน ไปทุกส่วนของร่างกาย

3.4 ดนตรี นับเป็นส่วนสำคัญในการแสดง วงดนตรีที่ประกอบการแสดงนาฏศิลป์ไทย โขน ละคร ใช้วงปี่พาทย์ในการบรรเทงประกอบการแสดง ซึ่งมีประเภทของวงต่าง ๆ ดังนี้

ແລະ ນິ້ງ
ວັນປີພາຫຍີເຄື່ອງທໍາ ປະກອບດ້ວຍ ປີໃນ ຮະນາດເອກ ຜ້ອງວົງໄຫ້ ຕະໂພນ ກລອງທັດ

ວັນປີພາຫຍໍເກົ່າງຄູ່ ປະກອບດ້ວຍ ປິໄນ ປື້ນອກ ຮະນາດເອກ ຮະນາດຖຸມ ຜ້ອງວົງເລີກ
ຜ້ອງວົງໃຫຍ່ ຕະໂພນ ກລອງທັດ ແລະ ປິ່ງ

วงศ์พาทัยเครื่องใหญ่ ประกอบด้วย ปืนอ กปี ใน ระนาดเอก ระนาดทุ่ม ระนาดเอก
เหล็ก ระนาดทุ่มเหล็ก ผู้ของวงเลือก ผู้ของวงใหญ่ ตะโพน กลองทัด และผู้ริบ

งคณตรีพื้นเมือง เนื่องจากการแสดงพื้นเมืองแต่ละภาคมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว และ มีการสืบทอดมาเป็นเวลาช้านาน ตามกลุ่มชน โดยมีวิถีชีวิตที่แตกต่างกัน จะได้กล่าวแต่ละภาคดังนี้

3.4.1 ภาคเหนือ คนตระหง่านที่ใช้ประกอบการฟื้นฟูภาคเหนือ ประกอบด้วย กลองแ饿ว ปีแน ฉานใหญ่ กลองตะโลดี ปีด ฟ่องโนม่ง ฟ่องหุบ ใช้วงปีพาท์ประกอบการฟื้นฟูที่ปราภูมิอุบลใน ลักษณะ ตัวน้ำฟื้นม่านมุยเชียงตา เพลงและคนตระหง่าน มีสำเนียงไทยกลาง ไทยเหนือ และพม่า เครื่องประกอบจังหวะประเททเครื่องหนัง มีทั้งไทยภาคกลางและพม่าปั่นกัน จึงทำให้สำเนียงเป็น พม่า ส่วนสำเนียงเพลงฟื้นฟูม่านมุยเชียงตา ก็เลียนสำเนียงพม่า และยังมีการนำภาษาพื้นเมืองเหนือ มาร้อง เช่น ฟ้อนเล็บและฟ้อนเงี้ยว เป็นต้น

3.4.2 ภาคอีสาน เครื่องคนตระปีกอบ โปงลาง พิณ แคน ไหว้ กลอง ฉบับไห
กับแก็บ อันเป็นเครื่องคนตระปีสานที่ใช้เก็บทุกชุด ส่วนทำนองเพลงที่ใช้บรรเลงเรียกว่า ลาย
เช่น ลายลมพัด พร้าว ลายสุดสะแนน เป็นต้น

3.4.3 ภาคกลาง ดูแลรักษา ด้านความปลอดภัย ให้กับชุมชนที่อยู่อาศัยในพื้นที่ จังหวัด เช่น กล่องยา กล่องรำมนา ฉีด งาน ครับ ใหม่ นอกจากนั้นอาจใช้วิปพาทย์ เช่น ร่าง มาตรฐาน รำเดิดเทิง เป็นต้น ท่วงทำนองเพลงพื้นเมืองเป็นทำนองง่าย ๆ หมายความว่า สำเนียงใน ท้องถิ่น ใช้การปรับเปลี่ยนภาษา ภายนอกอาจใช้คุณศรีประกอบก็มี เนื้อหาของเพลงมักเป็น การเกี่ยวพาราสีกัน มีการประทุมแก้กันด้วยโวหาร เป็นการดันกลอนสดแก้กันด้วยปฏิภาณ

3.4.4 ภาคใต้เพลงและคนตระหง่าน เครื่องคนตระหง่านแสดงไทยพุทธ ประกอบด้วย ทัน 1 คู่ กลองตีก 1 ใบ, โหม่ง 1 คู่, ปี 1 เลา, ปิง 1 คู่ และแกระ สำหรับแสดงโนราหรือบางครั้งนำชุดด้วย มาเล่นคู่กับปีในเพื่อการแสดงหนังตะลุง ส่วนการแสดงไทยมุสลิม ประกอบด้วย ไวโอลิน 1 ตัว รำนา 1 – 2 ลูก, ม่อง 1 ลูก, แม่น โคลิน 1 ตัว, แอกคอเดียน 1 ตัว, มารากัส 1 คู่

ส่วนสำเนียงเพลง ลีลาของคนตรีพื้นบ้านภาคใต้ มีจังหวะกระชั้น หนักแน่น เจ็บขาดรุกร้ามมากกว่าอ่อนหวาน เนิบช้า ลีลาเข่นนี้สอดคล้องกับลักษณะนิสัยที่ไปของชาวภาคใต้ที่บึกบึนหนักแน่นเด็ดขาด และค่อนข้างแข็งกร้าว เครื่องดนตรีนิยมใช้ประเภทตีเป็นหลัก ส่วนเครื่องเป่าและเครื่องสีเป็นเพียงช่วยให้เกิดความໄพเราะ

ส่วนสำคัญของคนคริสต์พื้นบ้านกลุ่มไทยมุสลิมภาคใต้ จะมีสำคัญอ่อนหวาน นุ่มนวล ทั้งนี้ เพราะ ไวโอลินถือว่าเป็นเครื่องดนตรีหลักทำหน้าที่บรรเลงสามารถถ่ายทอดอารมณ์ทำให้ คนคริสต์ร้องเพลงมีความไพเราะ โดยเฉพาะนักไวโอลินส่วนใหญ่จะทำหน้าที่เป็นหัวหน้าวง ส่วนรำมนาถือว่าเป็นเครื่องดนตรีดำเนินจังหวะและมีบทบาทสำคัญในการควบคุมจังหวะการเดิน เพื่อทำให้เกิดความพร้อมเพรียง เพลงที่ใช้เต้นร่องเงิง เช่น เพลงลาภูดูວ เพลงเดนัง เพลงปูโจ๊ะปีชัง เพลงเมะอันง่าว เป็นต้น ซึ่งเป็นสำคัญไทยมุสลิม

3.5 เครื่องแต่งกาย นาฏศิลป์ไทยมีความประณีตดงาม นิยมปักเลื่อม ดิน ดูแพรวพราว วิจิตรบรรจง ประกอบด้วยลวดลายไทย ประดับเพชรพลอย สันนิษฐานว่าเลียนแบบมาจากเครื่องด้น ของพระมหาภัทรรย์ในสมัยโบราณ เรียกเครื่องแต่งกายโขน ละครบ ว่า “ยืนเครื่อง” ดังนี้คือ

ยืนเครื่อง การแต่งกายยืนเครื่องใช้แต่งกายตัวโขน ซึ่งประกอบด้วย พระ นาง บักห์ ลิง และละครรำแบบมาตรฐาน ได้แก่ ละครนอก ละครบ ใน

3.6 การแต่งกายพื้นเมือง การแต่งกายพื้นเมือง หมายถึง การแต่งกายตามลักษณะวิถีชีวิตของชาวบ้านแต่ละภาค ซึ่งประกอบด้วย ภาคเหนือ ภาคอีสาน ภาคกลาง และภาคใต้ ซึ่งจะได้กล่าวโดยละเอียด ดังนี้

3.6.1 การแต่งกายภาคเหนือ เนื่องจากมีการแสดงที่ผสมผสานของชนชาติที่อยู่ใกล้เคียง จึงมีการแต่งกายดังนี้

1) ฟ้อนแบบเมือง เช่น ฟ้อนเล็บ ฟ้อนเทียน ฟ้อนสาวไหหน ฟ้อนเจิง ฟ้อนดาบ เป็นต้น

หญิง : ผู้หญิงมีเชิง สวมเสื้อคอปีดแขนยาว ห่มผ้าสไบทับ เกล้าพนมวย ถุง หัดดอกไม้ ห้อยคุبة

ชาย : ผู้ชายเกงขายาว สวมเสื้อหม้อช่อง มีผ้าคล้องคอ

2) ฟ้อนแบบม่าน เช่น ม่านมุ้ยเชียงตา

หญิง : แต่งกายแบบพม่า ผู้หญิงกรองเท้า ใส่เสื้อเอวสั้น มีลวดอ่อนงอน ขี้นไปจากเอวเล็กน้อย เสื้อแขนยาวถึงข้อมือ มีแพรสีต่างๆ คล้องคอ ทึ้งชายยาวลงถึงเข่า เกล้าพนมสูง กลางศีรษะ ปล่อยปลายผมลงมาทางบ่าซ้าย ติดดอกไม้ มีพวงมาลัยและอุบะยาวลงมาทับปลายผม

3) แบบเจี้ยวหรือไทยใหญ่ เช่น ฟ้อนเจี้ยว

หญิง : ผู้หญิงกรองเท้า สวมเสื้อคอคลุมแขนยาว

ชาย : ผู้ชายเกงขายาว สวมเสื้อคอคลุมแขนยาว มักนิยมใช้สีดำและนำแบบสีแดงมากลิบรมเสื้อ รอบคอและแขน ผ้านุ่งและการเกง ทึ้งหญิงและชาย รวมทั้งนำมาคาดเอว ศีรษะใช้ผ้าสำเภาหัว มือทั้งสองถือกิ่งไม้

4) ฟ่อนที่ปรากฏในละคร เช่น ฟ้อนความแพน ฟ้อนรัก

หมาย : ผู้ซึ่นมีเชิง สวยงามเสื้อชั้นในแล้วทับนอกด้วยเสื้อแขนสั้นคอกลม ผ้าอကตอลอด มักนิยมผ้าบาง เกล้าพมยกระบังหน้า ข้างหลังเป็นลาย ติดดอกไม้และห้อยอุบะข้างซ้าย

ชาย : ผู้สนับเพลาแล้วนำผ้ามาผูก ทางปากทับสนับเพลา สวยงามเสื้อยืน เครื่องพระ ไม่มีพาหุรัด มีผ้าห้อยไหล่ทั้ง 2 ชาย ผ้าคาดพุง และคาดเข็มขัดทับ โพกศีรษะ ประดับจี้เพชร

3.6.2 ภาคกลาง จัดเป็นภาคที่อุดมสมบูรณ์ที่สุด การแสดงพื้นเมืองส่วนมากได้รับ การพัฒนาจากเพลงพื้นเมือง ซึ่งเป็นเพลงที่ชาวบ้านแต่ละถิ่นประดิษฐ์ขึ้น และร้องด้วยสำเนียงที่แตกต่างกันออกไป สืบท่อ กันมาเป็นแบบแผน โดยนิยมร้องเล่นในงานชุมชนหมู่บ้านเทศบาลต่าง ๆ เช่น ตรุยจิน สงกรานต์ ขึ้นปีใหม่ ทอดกฐิน ทอดผ้าป่า และเวลาลงแขกເອງแรงในการเกี่ยวข้าว นวดข้าว เป็นต้น การแต่งกายโดยทั่วไปมีลักษณะดังนี้

หมาย : ผู้ใจกระบวนการ หรือผู้ซึ่นຍາວ สวยงามเสื้อคอกลมแบบสั้น มีสีใบห่ม ทับ ทัดดอกไม้

ชาย : ผู้ใจกระบวนการ หรือการเกงขาสามส่วน สวยงามเสื้อคอกลมแบบสั้น มีผ้าคาดเอว ผ้าโพกหัว บางครั้งอาจมีผ้าคาดไหล่

สำหรับสีของเสื้อผ้า ถ้าเป็นชุดที่เกี่ยวกับการประกอบอาชีพ เช่น เดินกำรำเคียว หรือรำแห่ บอย นิยมใช้สีน้ำเงิน ส่วนการแสดงที่นิยมเล่นงานตรุยสงกรานต์ หรือเทศบาลรื่นเริงสีของเสื้อผ้าจะใช้สีสดใส สวยงาม หมายเหตุ กับงานเหล่านั้น

3.6.3 ภาคอีสาน การแต่งกายภาคอีสาน เนื่องจากมีการแสดงหลาย ๆ ประเภท จึงแต่งตามการแสดงแต่ละชุด โดยภาพรวมอาจสรุปได้ดังนี้

หมาย : ผู้ซึ่นสั้นแค่เข่า สวยงามเสื้อคอกลม แบบสามส่วน ห่มผ้าสไบ พมเกล้าหมาย ทัดดอกไม้

ชาย : ผู้ใจการแสดง กิวยสั้น สวยงามเสื้อม่อช่อง มีผ้าขาวม้าคาดสะเอว และโพกหัว

3.6.4 ภาคใต้ มีเด่นแคนติดต่อ กับประเทศไทยเพื่อนบ้าน จึงมีการผสมผสานระหว่าง วัฒนธรรมไทย พุทธ และไทยมุสลิม การแสดงจึงแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ ๆ คือ กลุ่มไทยพุทธ ได้แก่ โนรา หนังตะลุง กลุ่มไทยมุสลิม ได้แก่ รองเงิง ตาราง และซัมเปง เป็นต้น

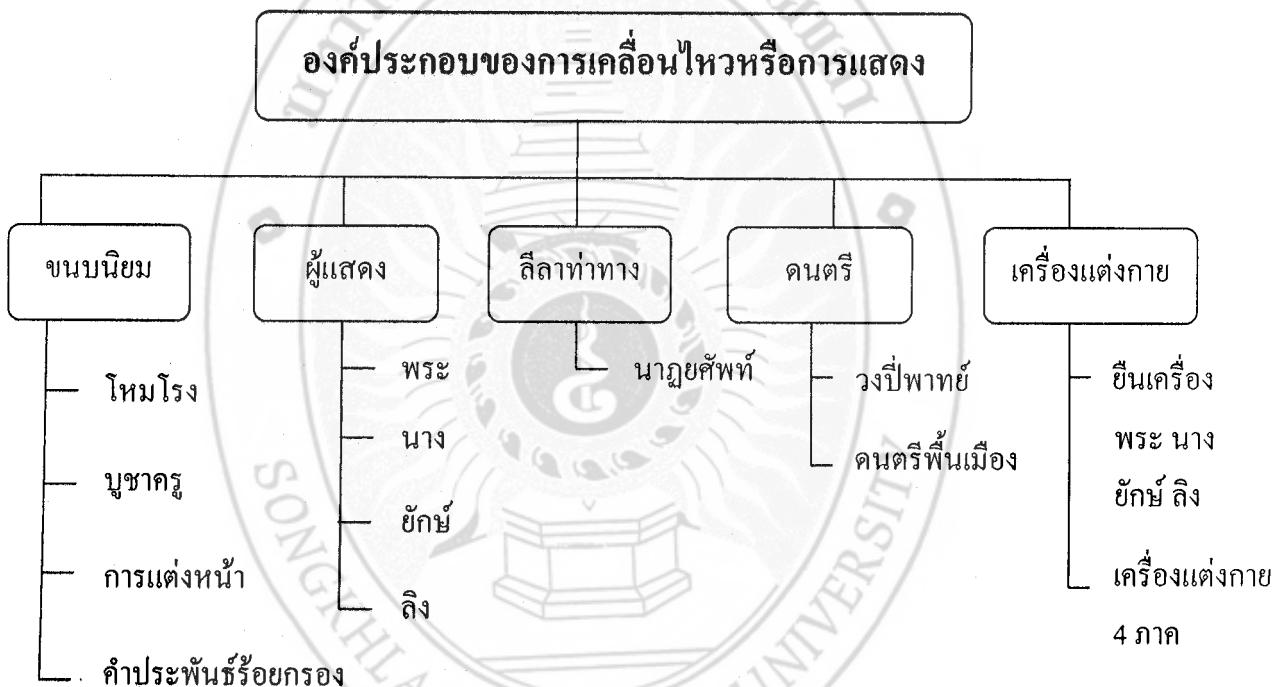
(1) เครื่องแต่งกายโนรา กล่าวกันว่า จัดเป็นเครื่องต้นเลียนแบบกัมตรีซึ่งประกอบด้วย เทริด เครื่องลูกปัด ใช้ตกแต่งลำตัวท่อนบน ทับท่วง สังวาล สนับเพลา ผ้าผูก ผ้าห้อยหน้า ห้อยข้าง ทางหลัง เข็มขัด กำไลและเล็บ

(2) เครื่องแต่งกายไทยมุสลิม ประกอบด้วย

หมาย : มักจะแต่งเป็นชุดทั้ง โสร์งและเสื้อเป็นคอกสีเดียวกัน มักจะเป็นสีสด ๆ เช่น เดง เอียว เป็นต้น สวมเสื้อแขนยาวผ่าอกตลอดหรือคอขวากันสามส่วน นุ่งผ้ากอมเท้า มีผ้าคลุมไหล่ปักดิ้น หรือผ้าลูกไม้

ชาย : นุ่งกางเกงขายาว สวมเสื้อคอกลมผ่าครึ่งอกสีเดียวกับกางเกง นุ่งผ้าหับนอกเหนือเข่า สวมหมวกแขกสีดำ

3.7 แผนภูมิองค์ประกอบของการเคลื่อนไหวหรือการแสดง ดังที่กล่าวมาแล้วในหัวข้อ 3.1 – 3.6 จึงขอเสนอแผนภูมิเพื่อความเข้าใจดังนี้

3.8 ประเภทของการแสดง การแสดงของไทย เป็นการแสดงที่มีขั้นตอนในการแสดงที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาแต่โบราณ สามารถแบ่งได้ 2 ประเภท คือ

(1) การแสดงที่ไม่ได้เป็นเรื่อง หมายถึง ประเภท ระบำ รำ ฟ้อน ซึ่งเป็นการแสดงที่เน้นความสวยงามของลีลาท่ารำ

(2) การแสดงที่แสดงเป็นเรื่องราว หมายถึง การแสดงประเภท โขน ละคร รำ ละคร ร้อง ละครพูด ซึ่งจะได้กล่าวถึงการแสดงแต่ละประเภทโดยสรุป ดังนี้คือ

3.8.1 การแสดงที่ไม่ได้เป็นเรื่อง ประกอบด้วย

(1) ระบบ เป็นศิลปะการร่ายรำที่แสดงถึงความพร้อมกันเป็นหมู่ เป็นชุด ไม่ดำเนินเรื่องราว แต่เน้นความสวยงาม และพร้อมเพรียงในการรำ การจัดรูปแบบและแปรแปลงประกอบกับความสวยงามของเครื่องแต่งกาย ทำรำนางครึ่งนีบหรือประกอบ นางครึ่งร่ายรำ ประกอบการบรรเลงดนตรีอย่างเดียว ระบบแบ่งเป็นระบบมาตรฐาน เช่น ระบบกุดคาดกินิหาร ระบบเทพบันเทิง ระบบดาวดึงส์ ซึ่งจะมีแบบแผนแน่นอน รวมทั้งการแต่งกายและบทร้อง ซึ่งบรมครูได้ประดิษฐ์ไว้อย่างสวยงาม จึงไม่นิยมตัดแปลง ส่วนระบบปรับปรุงหรือระบบเบ็ดเตล็ด เป็นระบบที่ประดิษฐ์ขึ้นใหม่ตามความประสงค์และเหตุการณ์ต่าง ๆ เช่น ระบบพรัตน์ ระบบไก่ ระบบก ระบบม้า เป็นต้น

(2) รำ หมายถึง การแสดงที่มุ่งความงามของการร่ายรำ มีลีลาสวยงาม แบ่งเป็น 4 ประเภท คือ

รำเดี่ยว เช่น คุยกายพราหมณ์ มโนราห์บุชาบัญ รำพลายชุมพล เป็นต้น
รำคู่ เช่น พระลดาตามไก่ ร金华เดี่ยงพวงมาลัย พระรามตามกวัง เป็นต้น
รำหมู่ เป็นการแสดงที่ใช้ผู้แสดงมากกว่า 2 คนขึ้นไป เช่น รำสีนวลด รำ

ถวายพระพร

รำอาวุธ เช่น รำดาบ รำกริช เป็นต้น

(3) ฟ้อน เป็นศิลปะพื้นเมืองของชาวเหนือ ลีลาการร่ายรำและจังหวะค่อนข้างช้า เครื่องแต่งกายและดนตรีแบบชาวเหนือ เช่น ฟ้อนเล็บ ฟ้อนเทียน ฟ้อนสาวใหม และฟ้อนเงี้ยะ เป็นต้น

(4) เซ็ง เซิงเป็นศิลปะพื้นเมืองชาวอีสาน ลีลาการร่ายรำค่อนข้างเร็ว เครื่องแต่งกายและดนตรีแบบชาวอีสาน เช่น เซ็งกระดิบข้าว เซ็งโปงลาง และเซ็งแห่ไบมดแดง เป็นต้น

3.8.2 การแสดงที่เป็นเรื่องราว หมายถึง การแสดงที่ดำเนินเรื่อง ไปตั้งแต่ต้นจนจบ ในที่นี้ออกล่าสัตว์ โขน ละครรำ ละครร้อง และละครพูด ดังนี้คือ

(1) โขน เป็นมหัศจรรย์สูง มีวิวัฒนาการมาจากการศิลปะการป้องกันตัวกระเบื้อง กระบวนการซักน้ำดักคำบรรพ์ และหนังใหญ่ แสดงเรื่องรามเกียรติ์ ตัวละครมี 5 ประเภท คือ พระนาง ยักษ์ ลิง และตัวเบ็ดเตล็ด เครื่องแต่งกายโขนมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวตามสีผิวภัยของตัวโขน เช่น พระรามสีเขียว พระลักษณ์สีเหลือง และหนูนานาสีขาว เป็นต้น ลักษณะการแสดงมีทั้งการเต้นและการรำเข้ากับวงปี่พาทย์ ผู้แสดงสวมหัวโขนตามบทบาทของตน ยกเว้นพระและนางมีการพากย์ ซึ่งใช้คำประพันธ์ภาษาไทย และภาษาอีสาน ส่วนเจรจาใช้คำประพันธ์ชนิดร่าย ส่วนบทร้องใช้กลอนบทละคร ซึ่งผู้พากย์ต้องทำเสียงให้เหมาะสมกับลักษณะของตัวละครด้วย

1) ผลกระทบ เป็นการแสดงที่ร้ายร้าวไปตามคำร้องและคนตระเตรียมเนื้อร้องของบทละคร ผลกระทบที่ถือว่าเป็นแบบแผนดั้งเดิมได้แก่ ผลกระทบตรี หรือโนราห์ชาตรี ผลกระทบอก และผลกระทบใน ซึ่งมีมาตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนต้น ส่วนผลกระทบที่เกิดขึ้นภายหลังหรือผลกระทบชนิดปรับปรุงได้แก่ ผลกระทบศึกดำเนินรรพ์ ผลกระทบพันทาง และผลกระทบเสภา ซึ่งปรับปรุงในสมัยรัชกาลที่ 5 เป็นต้นมา การแต่งกายแบบยืนเครื่อง วงศ์ตรีใช้วงปีพาทย์

2) ผลกระทบ แนวที่ผู้แสดงขับร้องแทนการพูดปกติ ได้แก่ ผลกระทบ
ล้วน ๆ และผลกระทบลับพูด ซึ่งบทพูดนั้นเป็นคำประพันธ์ชนิดร้อง

3) ผลกระทบ เน้นที่ผู้แสดงตัวละครนั้น ๆ ใช้การดำเนินเรื่องด้วยการพูด
อาจจะเป็นร้อยกรองหรือร้อยแก้วอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือประสมกันตามเนื้อเรื่องของบทละคร เช่น
ผลกระทบที่ ผลกระทบที่คนในปัจจุบัน นอกจากนี้ยังใช้เพลงประกอบด้วย

4. นาฏศิลป์ตัววันตก

การเต้นรำ เป็นศิลปะที่เก่าแก่เบนงหนึ่งของโลก พัฒนามาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ในลักษณะการแสดงความรู้สึกและปฏิกริยาตอบโต้ มุขย์คือคำบรรยายแสดงท่าลีอเลียนสัตว์และปรากฏการณ์ต่าง ๆ ทางธรรมชาติ กระโดดเป็นจังหวะเพื่อการเอาใจหรือบ่งสรวงบูชา การเต้นรำสมัยนี้เนื้อหาการสังคม การต่อสู้ หรือบูชาภูตผีปีศาจ การเต้นรำได้เปลี่ยนแปลงไปตามอารยธรรมของโลก กรีกโบราณ ได้ใช้การเต้นรำเป็นสื่อแสดงออกของจิตใจและร่างกายอย่างสมดุล การเต้นรำได้กล้ายเป็นส่วนสำคัญในการฉลองการแต่งงาน พิธีทางศาสนา กองทัพ และงานศพ เป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดศูนย์รวมที่สำคัญของมนุษย์

ต่อมา การเต้นรำได้ใช้เพื่อกิจกรรมของมนุษย์เป็นที่นิยมในราชสำนัก เป็นประโยชน์ในการกายภาพของมนุษย์ กล่าวคือ การเต้นรำเสริมสร้างประโยชน์ให้ผู้หญิงมีร่างกายที่แข็งแรง

ในปัจจุบัน การเต้นรำ แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

4.1 เพื่อประโยชน์แก่ตัวนักเตือนรำเอง เช่น กิจกรรมทางสังคม การเตือนรำอยู่ในงานสังคมชั้นสูง การเตือนรำในพิธีแต่งงานของชาวบิว

4.2 เพื่อผู้อื่น เช่น ระบบพื้นเมือง การแสดงและการบันเทิง โรงละคร(theatrical)

การเต้นรำซึ่งปรากฏในซีกโลกตะวันตกทุกวันนี้มีกำเนิดมาจากกระบำพื้นเมืองที่มีชีวิตชีวา และระบบในราชสำนักในยุคฟื้นฟูศิลปวิทยากร (Renaissance) และแพร่หลายได้รับความนิยม

ปรากฏอยู่ในอารยธรรมทั่วโลก ได้แก่ บัลเล่ต์ (ballet) และโมเดิร์นดานซ์ (modern dance) ซึ่งรายละเอียดของบัลเล่ต์จะได้กล่าวในหัวข้อต่อไป

5. บัลเล่ต์

บัลเล่ต์ มีรากฐานมาจากภาษาอิตาเลียน คือ ballare = to daner แต่คำว่า ballet ที่ใช้ในปัจจุบันเป็นภาษาฝรั่งเศส สืบเนื่องจากพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ ที่เริ่มนี้ขึ้นในราชสำนักอิตาลี มาเจริญเติบโตในประเทศฝรั่งเศสในที่นี้จะขอเสนอความรู้และพัฒนาการของบัลเล่ต์ดังนี้

5.1 ช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 14 – 15 มีการแสดงเพร่หلامัยในราชสำนัก ดังนี้

5.1.1 Interludes เป็นการแสดงชุดสั้น ๆ ซึ่งประกอบด้วยนักร้องและนักเต้นแสดงคั้นระหว่างเสิร์ฟอาหาร

5.1.2 masquerades เป็นขบวนแห่ของนักแสดงซึ่งหยุดต่อหน้าแบกผู้มีเกียรติและนักแสดงจะอ่านโคลงกลอนหรือเล่าเรื่อง โดยสวมหน้ากากด้วย

5.1.3 mummers เป็นการแสดงซึ่งนักเต้นจะสวมหน้ากากปรากฏตัวตามที่ต่าง ๆ ที่มีชนหมู่มาก สร้างความบันเทิงและความตื่นเต้นให้กับคนดู

5.2 ในช่วงสมัยพื้นฟูศิลปวิทยาการ ในประเทศอิตาลี การแสดงทั้ง 3 ชนิดนี้ได้นำมาใช้โดยรวม การร้องเพลง การเต้น และการเล่าเรื่องเข้าไว้ด้วยกัน เจ้าชายในราชสำนักต่าง ๆ แข่งขันกันจัดการแสดงพิเศษเพื่อให้เห็นถึงความมั่นคง อำนาจ และรสนิยม สิ่งเหล่านี้ได้นำมาใช้ในประเทศฝรั่งเศสใน คริสต์ศตวรรษ ที่ 16

5.3 ใน คริสต์ศตวรรษที่ 17 การแสดงในราชสำนักอิตาลี เพร่หلامัยไปทั่วยุโรป และชุดสูงสุดในประเทศฝรั่งเศส เรียกว่า Balier a Entrée โดยมีรูปแบบการแสดงเป็นฉาก ๆ ต่อเนื่องกันไป ส่วนใหญ่การแสดงจะจัดในห้องบอลรูมดูได้ 3 ด้าน การแสดงให้ความสำคัญแก่บวนแควรากกว่าตัวนักแสดง

5.4 บัลเล่ต์เริ่มนี้รูปแบบที่ชัดเจนในคริสต์ศตวรรษที่ 18 (ค.ศ. 1775) มีวิธีการเป็นแบบฉบับมากขึ้น ยกขึ้น และพยาามาไปสู่แบบฉบับที่ชัดเจน โดยไม่มีเล่าเรื่องแต่เน้นที่การแสดงออกของลีลาท่าทาง และแสดงให้เห็นว่าบัลเล่ต์แยกตัวออกจากการแสดงละคร และเพลงอย่างชัดเจน

5.5 Classical Ballet มีแบบฉบับที่แน่นอนตายตัว ประกอบด้วยกฎเกณฑ์ต่าง ๆ สำหรับการจัดสร้างเพื่อความสมดุล และเคลื่อนไหวภายในให้สภาวะบังคับ การจัดสร้าง และการเต้นมาประกอบเป็นแม่บทของการวางแผนรากฐานกันมานานถึง 400 ปี โดยนักเต้นหรือผู้ออกแบบท่าเต้น และครุภัณฑ์เช่นเดียวกับแม่บททางนาฏศิลป์ไทย ภาษาของ บัลเล่ต์ ได้เปลี่ยนแปลงและปรับปรุงเสมอ

ตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์มาจนปัจจุบัน มีผู้คำนวณว่าท่าบลลเด็ตที่ปรากฏอยู่ในโลกนี้มีจำนวน 39,550 ท่า และรวมท่าพลิกแพลงต่าง ๆ นับได้ราว 1.5 พันถ้านับท่า

5.6 ปลายคริสต์ศตวรรษที่ 18 (ค.ศ. 1830) การปฏิวัติในฝรั่งเศส ส่งผลการเปลี่ยนแปลงทางศิลปะการเคลื่อนไหวแบบโรมานติกโดยเริ่มขึ้นในประเทศเยอรมันนี มีนักเขียนเรื่องเทพนิยายนำผู้อ่านไปสู่แคนนหัศจรรย์และได้แพร่หลายไปในประเทศอังกฤษ แต่สำหรับประเทศฝรั่งเศส เรื่องราวนิรจินน์ได้มีการยอมรับมากขึ้น

5.7 ในยุคโรมานติก มีการยกฐานะของนักเต้นหญิง Ballerina เนื่องกว่านักเต้นชายซึ่งเป็นเพียงตัวประกอบ หรือผู้ยกด้านนักเต้นหญิงเหมือนเครื่องจักรกลเท่านั้น การแต่งกายจะเป็นชุดที่ฟิตช่วงอก กระโปรงบานทรงระฆัง สีขาวนวลใส ใน ค.ศ. 1909 จึงเริ่มให้ความสำคัญในบทของนักเต้นชาย โรมานติกบลลเด็ต เกี่ยวข้องกับอารมณ์ และสิ่งเหนือธรรมชาติ เรื่องราวส่วนใหญ่จะกล่าวถึงการหนีโลกความจริงไปสู่โลกที่เหนือความจริง

5.8 ในรัสเซีย การแสดง บลลเด็ต ได้รับความเอาสิ่งที่ดี ๆ ของอิตาเลียน ฝรั่งเศส และเดนมาร์ก มาหล่อหลอมเป็นเอกลักษณ์ของตัวเอง และผู้ที่พัฒนาบลลเด็ต์รัสเซีย และเป็นผู้คิดค้น Classical Ballet ที่ใช้กันอยู่ในปัจจุบัน คือ บลลเด็ต์เรื่อง Sleeping Beauty, Nutcracker มีลักษณะเฉพาะคือ การแสดงประกอบไปด้วยองค์ต่าง ๆ 5 – 6 องค์ มีการแยกกันอย่างชัดเจน (โกสุน สายใจ, 2544)

6. ลักษณะนิยมว่าดีเด่นของนาฏศิลป์ไทย

ศิลปะการแสดงของไทย มีแบบอย่างเฉพาะ ผู้ชุมเกิดอรรถรสและเกิดความซาบซึ้งเห็นคุณค่านั้น ผู้รับรู้ได้จะต้องเกิดความรู้สึกกับความงาม ความไพเราะด้านต่าง ๆ ดังนี้คือ

6.1 ผู้ร่วงงาน ศิลปินที่รับบทบาทในการแสดงของไทย จะต้องได้รับการคัดเลือกให้เหมาะสมกับบทบาทที่ได้รับ ผู้เป็นศิลปินสาขาด้านการแสดงโดยเฉพาะนาฏศิลป์ไทย อันดับแรกคือ รูปร่างหน้าตา เกิดความรู้สึกในทางสุนทรียะ เช่น ผู้แสดงเป็นตัวพระ ในบทบาทผู้ชายจะต้องมีรูปร่างสูง ใบหน้ารูปไข่ รูปร่างส่งงาม ผู้แสดงตัวนางในบทบาทของผู้หญิง รูปร่างหัว瓜่กว่าพระ ในหน้ารูปไข่ เป็นต้น จะเห็นได้ว่าผู้แสดงจะต้องได้รับการคัดสรรเป็นพิเศษ เพื่อนำเสนอสิ่งที่งดงามสู่สายตาผู้ชมให้ได้มากที่สุด นับเป็นการสร้างความซาบซึ้งขึ้นพื้นฐานที่ศิลปินนำเสนอต่อสายตาผู้ชม

6.2 ลีลาทางท่าทาง ลีลาท่าทางของนาฏศิลป์ไทย เป็นภาษาท่าทางเช่นเดียวกับภาษาพูด โดยไม่ต้องเปล่งเสียง แต่อาศัยอวัยวะของร่างกายแสดงออกมาเป็นท่าทางเพื่อให้ผู้ชม โดยอาศัยมือเป็นสื่อสำคัญประกอบกับอวัยวะส่วนอื่น ๆ ลักษณะมือที่ใช้สร้างลีลาท่าทางจะงอนเป็นเส้นโค้ง

๙

๗๐๑.๑๙

๓๔๗

158138

เว้า ทึ่งดงมลงตัวในรูปแบบคล้ายงานหัศศิลป์ โดยศิลปินใช้สีน้ำทึ่กผสมกันอ่อนไว้ ทำรำนาฎศิลป์ไทยมาจากท่าธรรมชาติ แต่ดัดแปลงให้สวยงาม ท่าทางที่แสดงออกดังกล่าว อาจแบ่งจำแนกได้ 3 ประเภท คือ

6.1.1 ใช้แทนคำพูด เช่น รับ ปฏิเสธ ตั้ง เรียก เป็นต้น

6.1.2 เป็นกิริยาอาการหรืออิริยาบท เช่น ยืน นั่ง นอน เดิน เคราพ คลาน ไหว้ฯลฯ

6.1.3 แสดงถึงอารมณ์ภายใน เช่น ดีใจ เสียใจ โศกเศร้า รัก โกรธ ฯลฯ

6.3 ดนตรีไฟรำ สำหรับนาฏศิลป์ไทยนั้นจะใช้วงปี่พาทย์บรรเลง เพลงที่ใช้บรรเลงประกอบกิริยาอาการของตัวแสดง แบ่งเป็น เพลงหน้าพาทย์ธรรมชาติ และหน้าพาทย์ชั้นสูง โดยไม่มีเนื้อร้อง เพลงหน้าพาทย์แบ่งแยกตามความหมายและอารมณ์ต่างกันออกไปตามทำงานของหน้าพาทย์นั้น ๆ เรารำตามทำงานที่เรียกว่าหน้าพาทย์นั้น ชนิดของเพลงหน้าพาทย์นับแบ่งออกเป็น 7 ลักษณะคือ

6.3.1 หน้าพาทย์ประกอบกิริยาไปมา เช่น เพลงเชิด เสมอ โคมเวียน เหาะ ฯลฯ

6.3.2 หน้าพาทย์ประกอบการยกท้าว เช่น กราวนอก กราวใน

6.3.3 หน้าพาทย์ประกอบความสนุกร่าเริง เช่น กราวรำ เพลงช้า เพลงเร็ว ฉุยฉาย

สีนวล ฯลฯ

6.3.4 หน้าพาทย์ประกอบการแสดงฤทธิ์เดช เช่น ตระนิมิต คูกพาทย์ รัว ฯลฯ

6.3.5 หน้าพาทย์ประกอบการต่อสู้และติดตาม เช่น เชิดชี้ เชิดอก เชิดกลอง ฯลฯ

6.3.6 หน้าพาทย์ประกอบการแสดงอารมณ์หัว ๆ ไป เช่น กล่อม โลง ทขอย โอด

ฯลฯ

6.3.7 หน้าพาทย์เบ็ดเตล็ด เช่น ลงสรง เช่นเหล้า ตระนอน

6.4 เนื้อร้องหรือคำร้องไฟรำ คำประพันธ์ที่ใช้ประกอบการแสดง ระบำ รำ ฟ้อน โขน ละคร ล่าวมากแล้วจะเป็นกลอนแปด เพราะสามารถนำไปร้องกับเพลงชั้นเดียวและเพลง 2 ชั้น ได้ทุกเพลง บทกลอนที่ใช้นี้ ผู้ประพันธ์จะต้องคำนึงถึงการใช้ถ้อยคำด้วย ไม่ให้มีความหมายซ้ำ ๆ กัน เช่น “จะเข่นฆ่า ให้ตาย วายจีวัว หมายพิฆาต เข่นฆ่าให้อาสัญ” เพราะจะทำให้ประคิษฐ์ทำรำดูแล้วไม่เหมาะสม เพราะคำร้องต่าง ๆ นี้ผู้สอนหรือผู้รำจะต้องกำหนดทำไปตามเนื้อร้องนั้น ๆ

6.5 การแต่งกายงาน ของละครไทย ผิดแยกกับเครื่องแต่งกายของชาติอื่น ๆ มีแบบอย่างเฉพาะตน โดยเฉพาะประกอบการแสดงต่าง ๆ ปรับปรุงและดัดแปลงให้เข้ากับแบบแผน และเรื่องที่แสดง เครื่องแต่งกายประกอบโขนละครแบบมาตรฐานที่สำคัญ มี 4 ตัวคือ พระ นาง ยักษ์ และลิง รวมทั้งการแต่งกายแบบพื้นเมือง 4 ภาค ซึ่งจะปรากฏอยู่ในการแสดงพื้นเมืองภาคนั้น ๆ โดยนำ การแต่งกายในวิถีชีวิตประจำวันมาดัดแปลงให้เหมาะสมกับการแสดงชุดนั้น ๆ เป็นการสะท้อนภูมิปัญญาและอารยธรรมของชาติไทย ได้เป็นอย่างดี

รายวิชาสุนทรียภาพของชีวิต

จุดประสงค์ของการแสดงโดยโภุศิลปกรรมเนื่องจากขึ้นครั้งแรกมุ่งหมายเพื่อแสดงศักยภาพของคณาจารย์และนักศึกษาสาขาวิชาศิลปกรรม สาขาวัฒนธรรม และสาขานาฏศิลป์และการแสดงทั้งนี้เพื่อเตรียมความพร้อมต่อการนำเสนอสาขาวิชาหรือฐานศาสตร์ทั้ง 3 รวมกันตาม “โครงการจัดตั้งคณะศิลปกรรมศาสตร์” และต่อมาโครงการจัดตั้งดังกล่าวได้ยกระดับการบริหารงานเป็นคณะศิลปกรรมศาสตร์ ผลจากการแสดงโดยโภุศิลป์ได้ดำเนินติดต่อกันมาหลายครั้ง ทำให้เกิดแนวคิดที่ชัดเจนต่อการนำไปประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอนรายวิชาสุนทรียภาพของชีวิต ดังคำอธิบายรายวิชา แนวคิด จุดประสงค์ เนื้อหา ดังจะกล่าวต่อไปนี้

1. คำอธิบายรายวิชา

ศึกษาและจำแนกข้อต่างในศาสตร์ทางความงาม ความหมายของสุนทรียศาสตร์เชิงการคิดกับสุนทรียศาสตร์เชิงพฤติกรรม โดยสังเขป ความสำคัญของการรับรู้ ความเป็นมาของศาสตร์ทางการเห็น (the art of imagery) ศาสตร์ทางการได้ยิน (the art of sound) และศาสตร์ทางการเคลื่อนไหว (the art of movement) สู่ทัศนศิลป์ (visual arts) ศิลปะดนตรี (music arts) และศิลปะการแสดง (performing arts) ผ่านขั้นตอนการเรียนรู้เชิงคุณค่าจาก (1) ระดับการรำลึก (precognitive) (2) ผ่านขั้นตอนความคุ้นเคย (acquaintive) และ (3) นำเข้าสู่ความซาบซึ้ง (appreciative) เพื่อให้ได้มาซึ่งประสบการณ์ของความซาบซึ้งทางสุนทรียภาพ (aesthetic appreciation)

2. แนวคิด

ชีวิตของบัณฑิตที่สมบูรณ์และจะขาดไม่ได้เกี่ยวกับสุนทรียภาพของชีวิต ที่เกิดจากประสบการณ์ของการสัมผัสสิ่ง外界ของธรรมชาติ ความงามจากผลงานศิลปะ จากศิลปะทางภาพลักษณ์ หรือศิลปะทางการเห็น จากศิลปะทางเสียง หรือศิลปะทางดนตรี และจากศิลปะทางการเคลื่อนไหว หรือศิลปะทางการแสดง ทั้งนี้เพื่อสร้างเสริมให้การดำเนินชีวิตของบัณฑิตเป็นผู้รับรู้ในคุณค่าของความงามสู่การเป็นผู้มีรสนิยมในศิลปะ อันจะนำไปสู่ความสำนึกรักในคุณค่า แห่งสุนทรียภาพ เพื่อสนองจิตและวิญญาณในการนำตนเองไปสู่ความเป็นอิสระทางปัญญาอันเป็นคุณค่าของมนุษย์

3. จุดประสงค์

การศึกษาสูนทรียภาพจำเป็นต้องทำความเข้าใจและตระหนักต่อความหมายและความสำคัญของศาสตร์ทางความงาม ซึ่งรายวิชานี้จุดประสงค์ดังต่อไปนี้

3.1 ให้เกิดความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับความหมายของสูนทรียภาพเชิงการคิด กับ สูนทรียศาสตร์เชิงพุตติกรรม โดยสังเขป สามารถจำแนกข้อแตกต่างระหว่างคุณค่าทาง สูนทรียศาสตร์ทั้งสองด้านได้

3.2 ให้มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับความสำคัญของการรับรู้กับความเป็นมาของ ฐานศาสตร์ ทั้งสามด้านคือ ศาสตร์ทางการเห็น ศาสตร์ทางการเคลื่อนไหว และศาสตร์ทางการได้ยิน

3.3 ฝึกฝนให้ผู้เรียนเกิดความตระหนักในการเรียนรู้ โดยผ่านขั้นตอนการเรียนรู้ เชิงคุณค่า จากระดับการรำลึกผ่านระดับความคุ้นเคย และนำเข้าสู่ระดับความซาบซึ้ง

3.4 สร้างโอกาสทางการเรียนให้ผู้เรียน โดยผ่านประสบการณ์จริง ในธรรมชาติและ เงื่อนไขทางสังคม

4. เนื้อหา

เนื้อหารายวิชาสูนทรียภาพของชีวิตแบ่งออกเป็นบทต่าง ๆ โดยเรียงลำดับเพื่อให้เกิด ความเข้าใจจากบทนิยาม ลักษณะการเกิด รูปแบบ แนวคิด การรับรู้ และปรากฏการณ์ที่เกิดจาก การแสดงอันทำให้เกิดการเรียนรู้เพื่อนำประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต ซึ่งเนื้อหาของรายวิชานี้ดังนี้

4.1 บทที่ 1 บทนิยามและความเป็นมาของสูนทรียะ แบ่งออกได้ดังนี้

4.1.1 ความหมาย และความเป็นมาของสูนทรียะ

- (1) สูนทรียะ
- (2) สูนทรียศาสตร์
- (3) สูนทรียภาพ

4.1.2 ลักษณะการเกิดของสูนทรียะ

- (1) ตามธรรมชาติ
- (2) มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้น

4.1.3 รูปแบบของสูนทรียะ

- (1) สูนทรียะในແງ່ນວກ
- (2) สูนทรียะໃນແງ່ຕົນ

4.1.4 แนวความคิดเกี่ยวกับสูนทรียะ

- (1) สูนทรียะเชิงความคิด

(2) สุนทรียะเชิงพฤติกรรม

4.2 บทที่ 2 ความสำคัญของการรับรู้เกี่ยวกับสุนทรียศาสตร์ แบ่งออกได้ดังนี้

4.2.1 ฐานศาสตร์ทางการเห็น (ความหมายและความเป็นมา)

(1) การเห็นตามธรรมชาติ

(2) องค์ประกอบของการเห็น

4.2.2 ฐานศาสตร์ทางการได้ยิน (ความหมายและความเป็นมา)

(1) การได้ยินตามธรรมชาติ

(2) องค์ประกอบของการได้ยิน

4.2.3 ฐานศาสตร์ทางการเคลื่อนไหว (ความหมายและความเป็นมา)

(1) การเคลื่อนไหวในธรรมชาติ

(2) องค์ประกอบของการเคลื่อนไหว

4.3 บทที่ 3 ปรากฏการณ์ทางการรับรู้และคุณค่าของสุนทรียภาพ แบ่งออกได้ดังนี้

4.3.1 ปรากฏการณ์ทางการรับรู้ทางทัศนศिलป์

(1) ความหมายและความเป็นมา

(2) แขนงต่าง ๆ ของงานทัศนศิลป์

(3) คุณค่าและแบบอย่างในงานทัศนศิลป์

4.3.2 ปรากฏการณ์ทางการรับรู้ทางคนตระ

(1) ความหมายและความเป็นมา

(2) แขนงต่าง ๆ ของงานคนตระ

(3) คุณค่าและแบบอย่างในงานคนตระ

4.3.3 ปรากฏการณ์ทางการรับรู้ทางศิลปะการแสดง

(1) ความหมายและความเป็นมา

(2) แขนงต่าง ๆ ของงานศิลปะการแสดง

(3) คุณค่าและแบบอย่างในงานศิลปะการแสดง

4.4 บทที่ 4 ประสบการณ์การเรียนรู้เชิงคุณค่าทางสุนทรียภาพ แบ่งออกได้ดังนี้

4.4.1 การรู้จากการรำลึก

- ลักษณะและกระบวนการของการรำลึก

4.4.2 การรู้จากการคุ้นเคย

- ลักษณะและกระบวนการของการคุ้นเคย

4.4.3 การรู้จากการช้าบซึ่ง

- ลักษณะและกระบวนการของการช้าบซึ่ง

4.4.4 การวัดผลในเชิงคุณค่า

- ลักษณะและกระบวนการของการวัดผลในเชิงคุณค่า

4.5 บทที่ 5 ความสัมพันธ์ของ 3 ศาสตร์ และการนำไปใช้ แบ่งออกได้ดังนี้

4.5.1 คุณค่าในตัวมันเอง

4.5.2 คุณค่าต่อตัวบุคคล

4.5.3 คุณค่าต่อสังคม

จากคำอธิบายรายวิชา แนวคิด จุดประสงค์ และเนื้อหาของสูนทริยภาพของชีวิตดังกล่าว นับว่าให้ความสำคัญต่อกระบวนการรับรู้อันนำไปสู่ขั้นตอนสำคัญ 3 ขั้นตอนคือ ระดับขั้นตอน การรำลึก ขั้นตอนความคุ้นเคย และขั้นตอนความช้าบซึ่ง อันอยู่บนพื้นฐานของศาสตร์ทางความงาม 3 แขนง อันได้แก่ ทศนศิลป์ คนตระ นาฏศิลป์และการแสดง ศาสตร์ทั้ง 3 สาขานี้ ได้นำมาจัด การแสดงเชิงบูรณาการทำให้ผู้เรียนสามารถรับรู้และเกิดประสบการณ์ตรงกับจุดประสงค์ของ รายวิชา

การบูรณาการความรู้

1. องค์ประกอบของการจัดการแสดง

การจัดการแสดงแต่ใหม่ศิลปกรรม ได้แบ่งคณะทำงานออกเป็นฝ่ายต่าง ๆ ได้แก่ ผู้เขียนบทละคร ผู้กำกับการแสดง ผู้กำกับเวที นักแสดง ช่างฝีมือสร้างฉาก ช่างเทคนิค แสง เสียง เป็นต้น แต่ละฝ่ายมีหน้าที่สำคัญไม่น้อยไปกว่ากัน โดยจะกล่าวถึงหน้าที่ของฝ่ายต่าง ๆ ดังนี้

1.1 ผู้อำนวยการแสดง คือ ผู้ได้รับมอบหมายให้เป็นผู้จัดทำเนื้อเรื่องที่น่าสนใจ แบ่งงานรับผิดชอบให้กับฝ่ายต่าง ๆ โดยตำแหน่งผู้อำนวยการแสดง จะเป็นคนบดีคณะศิลปกรรม ศาสตร์ แต่ในบางปีจะมอบหมายให้อาจารย์ท่านอื่นเป็นผู้รับผิดชอบ ตำแหน่งผู้อำนวยการแสดงจะหมุนเวียนตามสาขาวิชา

1.2 ผู้กำกับการแสดง เป็นอาจารย์ผู้ได้รับการแต่งตั้งหรือมอบหมาย มีหน้าที่คัดเลือกศึกษาบทละคร การแสดง โดยจัดหานักแสดงที่เหมาะสม กำหนดวันฝึกซ้อม ให้คำแนะนำข้อมูลด้านต่าง ๆ ควบคุมการแสดง การจัดฉาก แสง สี เสียง ตัดสินใจแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น

1.3 ผู้ช่วยผู้กำกับการแสดง เป็นอาจารย์หรือนักศึกษา ทำหน้าที่ช่วยเหลือผู้กำกับการแสดง ทำหน้าที่แทนผู้กำกับการแสดง ในบางขณะหรือเมื่อผู้กำกับการแสดงไม่ว่าง ผู้ช่วย

ผู้กำกับการแสดงเป็นเพียงผู้ช่วยรับฟัง แก้ไขปัญหา แต่ไม่อู้ในฐานะรับผิดชอบผลที่จะเกิดขึ้น อีกทั้งไม่มีหน้าที่เปลี่ยนแปลงสิ่งหนึ่งสิ่งใดที่ผู้กำกับวางแผนทางไว้

1.4 ผู้กำกับเวที เป็นอาจารย์หรือนักศึกษาผู้ได้รับมอบหมายให้ประสานงานกับคณะทำงานฝ่ายการแสดงทั้งหมด จากเริ่มต้นฝึกซ้อมวางแผนทางจนการแสดงสิ้นสุด การเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้น ไม่ว่าจะมาจากฝ่ายใดก็ตาม จะต้องแจ้งให้ผู้กำกับเวทีทราบก่อน นอกจากหน้าที่หลักคังกล่าวแล้ว ยังต้องนัดนักแสดงมาฝึกซ้อมตามวันเวลาที่กำหนด จัดเตรียมสถานที่ฝึกซ้อมสิ่งอำนวยความสะดวก ควบคุมความพร้อมของการแสดง

1.5 ผู้ออกแบบท่า มีบทบาทกำกับทำหางการเดิน การร่ายรำให้มีความงามเหมาะสม กับองค์ประกอบต่าง ๆ เช่น เสียง แสง สี ตามที่ผู้กำกับต้องการ ผู้ออกแบบท่าจะฝึกซ้อมนักแสดงไปตามตารางซ้อมอย่างอิสระ ผู้ออกแบบท่ายังจะต้องศึกษาบทและทำของเพลงอย่างละเอียด มีความพร้อมต่อการแก้ปัญหาเพื่อให้การแสดงดำเนินไปได้ด้วยดี

1.6 นักแสดง คือ นักศึกษาผู้ได้รับการคัดเลือกมาจากทั้ง 3 สาขา มีความสามารถทางการแสดงทั้งร่างกายและอารมณ์ สื่อให้เห็นถึงแนวคิด ของการแสดงชุดคนนี้ ๆ โดยการตีความบทบทบทอย่างสมจริงสมจัง นักแสดงจะอู้ภัยให้ผู้กำกับการแสดงโดยใกล้ชิด และต้องมาฝึกซ้อมตามวัน เวลาที่มีการนัดหมายอย่างพร้อมเพรียง

1.7 ผู้ออกแบบฉาก แสง เครื่องแต่งกาย เครื่องแต่งหน้า เป็นผู้ที่มีความถนัดด้านศิลปะด้านต้องศึกษาเนื้อหา บทบท อุปกรณ์ พื้นที่ เครื่องอำนวยความสะดวกของโรงละครนั้น ๆ โดยมี การเข้าร่วมประชุมกับผู้กำกับการแสดงอู้เสมองเพื่อหาแนวทาง เช่น การนำเสนอด้วยภาพร่าง หรือ รายละเอียด เพื่อการประกอบติดตั้งให้เหมาะสมกับเนื้อหา จุดมุ่งหมายของการแสดง

1.8 ฝ่ายเทคนิค คือ ผู้ที่มีความรู้ ความสามารถด้านเทคนิคการสร้างฉาก และเครื่องประกอบจาก ต้องมีความรอบรู้ในเครื่องมือ อุปกรณ์ วัสดุ พื้นที่การแสดงเป็นอย่างดี พิจารณาแบบแปลนการติดตั้งอุปกรณ์ต่าง ๆ ตรวจสอบความเรียบร้อย ทำการซ้อมด้านเทคนิคอย่างน้อย 2 ครั้ง ก่อนการแสดงจริง และควบคุมไม่ให้เกิดปัญหาขัดข้องในระหว่างการแสดง

1.9 ฝ่ายสร้างฉาก ติดตั้งเครื่องให้แสง เสียง ฝ่ายประกอบฉากและเครื่องประกอบการแสดง เป็นผู้สร้างฉากตามแบบแปลนที่ได้รับมอบหมาย โดยการรับทราบข้อมูลจากผู้ออกแบบฉาก และฝ่ายเทคนิค ทั้งนี้ต้องตรงเวลาด้วยก่อนการแสดงประมาณ 1 ชั่วโมง

1.10 ฝ่ายเครื่องแต่งกายและแต่งหน้า ทำหน้าที่จัดเครื่องแต่งกายที่ใช้ในการแสดง หรือในช่วงเปลี่ยนฉาก เมื่อเสร็จสิ้นการแสดงต้องตรวจสอบเช็คความเรียบร้อย เก็บรักษาเพื่อใช้ประโยชน์ในวาระต่อไป

1.11 ฝ่ายธุรการ รับผิดชอบด้านการติดต่อสถานที่ การประชาสัมพันธ์ การประสานงานกับฝ่ายต่าง ๆ รวมทั้งงานเอกสาร การเงิน การจำหน่ายบัตรเข้าชม การสำรวจความคิดเห็นของผู้ชุมที่มีต่อการแสดง ฝ่ายธุรการจัดแบ่งเป็นฝ่ายปฏิบัติได้ดังนี้

- (1) ประชาสัมพันธ์
- (2) เหรัญญิก
- (3) จำหน่ายบัตร
- (4) จัดสถานที่ และต้อนรับ

2. สถานที่จัดการแสดง

การแสดงแล้วย่อมมีลักษณะเป็นกรอบสี่เหลี่ยมผืนผ้าอยู่ตรงด้านหน้าของเวที พื้นที่การแสดงจะอยู่ภายในแยกออกจากคนดูอาณาเขตจะสิ้นสุดที่ผนังของฉากที่อยู่ด้านหลัง มีการแบ่งพื้นที่เวทีออกเป็นส่วน ๆ เพื่อความสะดวกในการออกแบบ การกำกับและการแสดง โดยอาศัยทางเข้าออกทางด้านซ้าย และขวาของนักแสดง เพื่อหันหน้ามาทางผู้ชมเป็นหลัก พื้นที่แบ่งเป็น 4 ส่วน ดังนี้

- 2.1 ส่วนของเวทีที่อยู่ใกล้กับคนดูมากที่สุด
- 2.2 ส่วนของเวทีที่อยู่ด้านในสุด
- 2.3 ส่วนของเวทีที่อยู่ตรงกลาง
- 2.4 ส่วนที่อยู่ทางซ้ายมือ และขวามือของนักแสดง

3. องค์ประกอบด้านศิลปกรรม

การนำทักษะความรู้ด้านศิลปกรรมมาประยุกต์ใช้ในการแสดงแล้วย่อมทำให้สำคัญคือการออกแบบจากประกอบการแสดง โดยจะกล่าวการแบ่งประเภทโครงสร้าง รูปแบบโครงสร้าง และรูปแบบจาก ดังต่อไปนี้

3.1 การแบ่งประเภทโครงสร้าง สามารถสื่อสถานที่ เหตุการณ์ต่าง ๆ โดยแบ่งออกเป็น 2 ชนิด คือ

3.1.1 ฉากภายใน คือ แสดงสถานที่ภายใน ประกอบด้วยผนัง หรือกำแพงอย่างน้อย 1 ด้าน เช่น ภายในห้อง บ้านพัก ภายในบ้านพานะ เป็นต้น

3.1.2 ฉากภายนอก คือ แสดงสถานที่ภายนอกของอาคารที่อยู่อาศัยหรือสถาปัตยกรรม เช่น ในป่า ชายทะเล ในสวน ชายบ้าน ซึ่งมองเห็นบรรยายราศีธรรมชาติอย่างชัดเจน ทั้งนี้สามารถใช้สื่อของสื่อความหมายได้ เช่น รั้วบ้าน ชุดเก้าอี้สนาม ต้นไม้ใหญ่ เป็นต้น

3.2 รูปแบบโครงสร้าง เป็นการนำโครงสร้างวัสดุ เช่น ไม้ หรืออื่น ๆ มาประกอบกัน เป็นรูปร่างโดยวิธีการบุติด ห่อหุ้น หรือตอกยึดให้ติดแน่น มีความแข็งแรง แบ่งออกตามลักษณะ ดังนี้

3.2.1 รูปร่างกล่อง ได้แก่ รูปแบบโครงสร้างที่มีฝา 3 ด้าน มีด้านหนึ่งเปิดให้ผู้ชม มองเห็น มักจะเป็นภาชนะใน แสดงรูปลักษณ์แบบเหมือนจริง หรือแบบเหมือนธรรมชาติ

3.2.2 รูปร่างหลีบ หรือม่านร้ายของเวที มีการวางแผน ระบบสี ให้สอดคล้อง กับเรื่องราว หรือปล่อยให้เป็นม่านทึ่งหมด

3.2.3 รูปแบบโครงสร้างถาวรส่วน และบางส่วนเปลี่ยนแปลงไปตามลำดับ เนื้อหาโครงสร้างส่วนหนึ่งได้ยกเป็นพื้นระดับต่าง ๆ มีทางเข้าออกตามด้านข้าง รูปแบบโครงสร้าง เหล่านี้จะเป็นสีเหลี่ยม หรือสามเหลี่ยม เพื่อการคัดแปลงเป็นสื่อความหมายแบบต่าง ๆ ได้โดยสะดวก

3.2.4 รูปแบบตัดthon คือ เน้นเฉพาะโครงสร้างภายในของสถานที่ รายละเอียด ของพื้นผิวถูกตัดTHON ไม่ระบุແນ່ນອນວ่าเป็นสถานที่แห่งใด แต่สื่อความหมายให้ตรงกับห้องเรื่อง หรือ เหตุการณ์

3.2.5 รูปแบบโครงสร้าง สามารถเชื่อมต่อเหตุการณ์เข้าด้วยกัน โดยการเลื่อน พลิก ภาพอันเป็นจักษณ์สถานที่แห่งหนึ่งไปสู่สถานที่อีกแห่งหนึ่ง

4. รูปแบบจาก

รูปแบบจากย้อมแสดงแนวคิดเชิงสื่อถึงภาระทางการเห็นร่วมไปกับภาระทางการ ได้ยิน และการเคลื่อนไหวของการแสดง นับว่ามีความสำคัญต่อการแสดงให้บรรลุวัตถุประสงค์ ทางอารมณ์ ความงาม และคติธรรมต่าง ๆ รูปแบบจากแบ่งได้ดังนี้

4.1 เหมือนแบบธรรมชาติ ยึดถือความเป็นจริงตามธรรมชาติให้มากที่สุด ดังตัวอย่าง การแสดงแลดูครั้งที่ 4 ใช้เก้าล้อบ (บริเวณกระน้ำด้านข้างหอประชุม)

4.2 เหมือนจริง โดยยึดถือความเป็นจริงตามธรรมชาติ 80% - 90% มีการตัดthon รายละเอียดปลีกย่อยที่ไม่จำเป็นออก

4.3 เลือกเฉพาะบางส่วนที่มีความหมายและเหมาะสมกับการแสดงเรื่องนั้น ๆ เช่น การแสดงครั้งที่ 7 จักษณ์เป็นภาพปราสาท มีนักแสดงเป็นคนลากหิน (ทำจากวัสดุโฟม) เพื่อนำมา สร้างปราสาท

4.4 ตัวรายละเอียดที่ไม่จำเป็นออก เช่น ตัดฝาผนังหรือกำแพง เหลือเพียงโครงสร้าง บางส่วน หรือต้นไม้ต้นหนึ่ง สื่อความหมายแทนต้นไม้ทั้งหมด

4.5 การใช้สัญลักษณ์ การสื่อความหมาย โดยมุ่งเน้นความลึกลับ ความฟัน เป็นการนำศิลปะแขนงต่าง ๆ เข้ามาผสมผสาน เพื่อผลทางความประทับใจ เช่นเชิงรำอย่างเรียบง่าย

4.6 การใช้เทคนิค สี แสง เสียง เพื่อประกอบการแสดงออกทางอารมณ์ของนักแสดงให้มากที่สุด ให้ผู้ชมเข้าใจ เช่นถึงสาระสำคัญของเรื่องราว

4.7 การยกพื้นระดับต่าง ๆ มีทางเข้าออก 2 ทาง จากส่วนอื่นสามารถนำเข้ามาติดตั้งได้ตามลักษณะที่กำหนด สีที่ใช้มักเป็นสีโทนกลาง เม้นขนาดพื้นที่ใหญ่โต แต่ไม่กำหนดว่าเป็นที่ใด นอกจากใช้ส่วนประกอบบางส่วนเป็นสื่อให้เห็น

4.8 การเน้นโครงสร้างเป็นหลัก เพื่อสื่อความหมายโดยตรงต่อการแสดง แต่ไม่เจาะจงว่าเป็นสถานที่ใด บางส่วนของโครงสร้างเวินว่าง ไว้ให้ผู้ชมเกิดจินตนาการ ทั้งนี้เป็นการตัดตอนชิ้นส่วนเพื่อให้นักแสดงเคลื่อนไหวได้ง่าย รวดเร็ว อีกทั้งขังประทัยค่าใช้จ่าย

4.9 การออกแบบให้เกินความเป็นจริงตามธรรมชาติ โดยการขยายโครงสร้าง เปลี่ยนสีสัน เพิ่มเติมลวดลาย แบบจากภาร์ตูน ตัวอย่างเช่น การแสดงครั้งที่ 6 องค์ที่ 2 ชาวบก ชาวเด ฉาก เป็นห้องทะเล ประกอบ ขนาดโครงสร้างบางส่วนเกินความเป็นจริง

4.10 การใช้โครงสร้างของโรงละคร ให้เป็นประโยชน์ต่อการสร้างจาก ทำให้เกิดความลึก หมายความกับการแสดงแนวเหมือนจริงตามธรรมชาติ การเข้าออกของนักแสดงตัวละครทำได้อย่างอิสระ ตัวอย่างเช่น การแสดงครั้งที่ 7 การสร้างจากอาณาจักรลับบุรี เติมพื้นที่ส่วนหลังของเวที และออกแบบให้มีล้อหมุนกลับไปด้านหลัง ทำให้ไม่เสียเวลาต่อการจัดฉากอื่น ๆ สะดวกต่อการเข้าออกส่วนหลังของเวทีของนักแสดง

5. ความสัมพันธ์ของรูปแบบจากกับรูปแบบการแสดง

รูปแบบหรือ “สไตล์” (Style) คือ แนวความคิดจากรายละเอียดของ “รูปแบบจาก” ที่กล่าวไว้ในหัวข้อที่ 4 ย่อมสามารถนำมาประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับรูปแบบการแสดงอันสะท้อนเนื้อหาให้เป็นไปตามจุดประสงค์ในการออกแบบจากให้สอดคล้องกับเด็กโรงเรื่อง ประกอบด้วย 3 รูปแบบ คือ

5.1 รูปแบบความสมจริง (representational style) คือ การสร้างภาพลวงตาให้ผู้ชมเห็นว่าการแสดงที่ปรากฏอยู่นั้น คือ ภาพชีวิตจริง (realism) หรือแสดงถึงมุมมองที่มีความขัดแย้งกันของ การมีชีวิต หรือ การแสดงมุ่งเน้นความพิสูจน์ แปลก แหวกแนว หรือแบบแฟนตาซี ตัวอย่างเช่น การแสดงแล็คทรัคkingที่ 3 (รายการที่ 2) มีการใช้สถานที่บริเวณเกาะลอย

5.2 รูปแบบการแสดงโดยตัวแทน (representational style) คือ นักแสดงตระหนักรถึงบทบาทในฐานะคือ ตัวแทนของผู้ชม จึงเน้นให้เห็นเป็นการแสดงมากกว่าเลียนแบบชีวิตจริง

นักแสดงสามารถพูดกับผู้ชม เต้นรำ ร้องเพลง บทกวี เพื่อสะท้อนอารมณ์ ความรู้สึกได้อย่างอิสระ ตัวอย่างเช่น การแสดงแล้่อด้วยครั้งที่ 4 เวทีกลางแจ้ง นักแสดงได้กล่าวว่า “ແຍ່ຈົງ ຈ ໄກຣ ຈ ພາກນິດວ່າກາພເຂີຍນຸ້ມີ່ເໜືອນກັບທະນາຄາດ... ໂມ່ເປັນໄຮສັກວັນໜຶ່ງທະນາຄາດຈະປັບປຸງປັບປຸງໃຫ້ເໜືອນກາພເຂີຍ”

5.3 รูปแบบการผสมผสาน (mixed style) คือ การผสมผสานการแสดงทั้ง 2 แบบ ดังที่กล่าวมา การแสดงแล้่อด้วยครั้งที่ 6 มีการเรียนเชิญพศ.ดร.ໄພໂຈນ໌ ຕ້າວວິເສຍ ລ່ວມแสดงบนเวทีในบทรับตราพระราชลัญจกร เพื่อประดับไว้ในสถาบันราชภัฏสงขลา ผู้กำกับเวทีหรือพิธีกรได้ออกมากล่าวกับผู้ชมถึงสถานการณ์ของเรื่อง ถ้ายังจะนີ້เรียกว่า “การเป็นตัวแทน” ແລ້ວเดินกลับเข้าไปเพื่อเสนอการแสดงแบบสมจริง